

Gréckokatolíci Slováci

v minulosti a prítomnosti

4. členský podiel

Michalovce 1943

Vydala Jednota sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach

GRÉCKOKATOLÍCI SLOVÁCI v minulosti a prítomnosti

Napísal
MIKULÁŠ FILLO

4. členský podiel

Vydala Jednota sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach 1943

Úvodom

Tak slovenskí gréckokatolíci ako aj širšia slovenská pospolitosť už dávno pociťovala potrebu informačnej publikácie, ktorá by podala správny obraz o náboženskom, národnom a kultúrnom živote gréckokatolíckych Slovákov.

Nedostatok správnej informácie zapríčinil, že o slovenských gréckokatolíkoch málo sa vedelo tu doma a ešte menej za hranicami našej vlasti.

Tak sa stávalo, že do verejnosti prenikaly o nás všakové nesprávne názory a udržiaval sa nezáujem o žijúcu slovenskú cyrilometodejskú vetev.

Neinformovanosť a nezáujem širšej slovenskej pospolitosti o slovenských gréckokatolíkov využívali najlepšie naši nepriatelia, ktorí pod rúškom náboženskej príslušnosti, obradu a rôznych hesiel trhali nás kus po kuse od slovenského národného tela.

Prítomná publikácia odкрýva závoj z minulosti a prítomnosti gréckokatolíkov Slovákov ako živej cyrilometodejskej vetvy, ktorá i cez nepriazeň časov, ústrky a zaznávania hlási sa sebavedome k životu.

Dielko je napísané predovšetkým pre gréckokatolícky pospolitý ľud slovenský, aby lepšie poznal svoj cyrilometodejský obrad, stručné dejiny svojej cirkvi a s hrdosťou sa mohol hlásiť k slávnemu cyrilometodejskému dedičstvu svojich otcov a vyznávať, že je gréckokatolík Slováč.

Poslúži však veľmi dobre našim bratom latinského obradu a všetkým tým, ktorí sa o nás s láskou zaujímajú alebo ktorí o nás nemali správny názor.

Jednota sv. Cyrila a Metoda ako nábožensko-kultúrna ustanovizeň gréckokatolíkov Slovákov najlepšie plní svoje poslanie, keď svojim členom a celej slovenskej pospolitosti dáva svoj prvý knižný podiel tohoto druhu.

Ján Murín
správca Jednoty sv. C. a M.

Prečo sa menujeme gréckokatolíkmí?

Všetci Slováci, ktorí sme náboženstva kresťansko-katolíckeho a pridržiavame sa staroslovanského obradu, menujeme sa gréckokatolíkmí. Sme preto náboženstva kresťansko-katolíckeho, lebo sme pokrstení a kresťanskokatolícku vieru vyznávame. A sme preto gréckokatolíkmí, lebo naše sv. bohoslužby odbavujeme podľa gréckeho obradu, t. j. podľa tohto obradu, ktorý zostavili v gréckom jazyku sv. Bazil Veľký, Ján Zlatoústý, Ján Damašský a iní sv. Otcovia východného obradu.

Slováci gréckokatolíci pridržiavajú sa obradu gréckeho, ale bohoslužobnú reč obradnú nemajú grécku ale starosloviensku, t. j. tú reč, na ktorú slovenskí vierozvestcovia sv. Cyril a Metod preložili všetky cirkevné grécke knihy zčiasťky ich učeníci. Najmä Slovák sv. Gorazd, pozdejší nástupca v úrade sv. Metoda, mal svoj podiel v prekladaní.

Apoštolovia Kristom ustanovenú liturgiu obohatili obradmi, ktoré sa zčiasťky naučili od samého Isusa Christa alebo z jeho rozkazu k liturgii pripojili, zčiasťky z vlastného podnetu sv. službu ozdobili, aby takto význam úcty pána Boha lepšie vysvetlili a vyzdvihli. Príklad apoštolov nasledo-

vali ich nástupcovia — biskupi — totiž sv. Otcovia; podľa toho naše sv. bohoslužby sú pôvodu božského, apoštolského a cirkevného.

Spasiteľom ustanovená liturgia má rozličné obmeny. Jestvujú dva základné rozdiely, na podklade ktorých liturgiu rozdeľujeme na západnú a východnú t. j. na latinskú a grécku (byzantskú). Západnú a či latinskú liturgiu používajú bratia rímskokatolíci a východnú či grécku liturgiu používame my, gréckokatolíci a nesjednotení východní kresťania.

Apoštolovia písali a slúžili sv. službu božiu väčšinou jazykom gréckym. Grécka reč bola v prvých kresťanských storočiach rečou všeobecnou. V apoštolskej dobe liturgiu odbavovali rečou ľudu. V Jeruzaleme chaldejčinou, v Alexandrii gréčtinou, v Itálii a Afrike latinčinou. Prvý liturgický text gréckeho obradu zostavil sv. apoštol Jakub, biskup jeruzalemský. Až takmer do IV. storočia bola všeobecnou liturgickou rečou gréčtina. Po tomto storočí na západe bola všeobecne prijatá liturgia latinská na východe zasa grécka a či byzantská liturgia.

Staroslovenský jazyk uviedli do gréckej liturgie v IX. storočí naši sv. bratia Cyril a Metod, ktorý jazyk potom prevzali aj ostatné slovanské

národy s prijatím kresťanstva. Za staroslovenský jazyk už v dobe sv. bratov sviedly sa vážne boje, ale nebol odstránený z liturgie, lebo sv. Stolica uznajúc jeho prednosť pre zachovanie viery Kristovej medzi slovanskými národmi, tento jazyk potvrdila a schválila. Už za života sv. Cyrila a Metoda pápež Hadrián II. počiatkom roku 868 potvrdil staroslovenský preklad bohoslužobných kníh a položil ich na oltár v chráme Matky Božej Snežnej. Pozdejšie i pápež Ján VIII. roku 880 úradne schválil používanie staroslovenskej reči v liturgii. I neskorší pápeži bránili a zveľaďovali staroslovenský bohoslužobný jazyk, ktorý sa aj medzi gréckokatolíkmi Slováckmi udržal až do dnešných čias.

Aký je pomer medzi gréckokatolíkmi a rímskokatolíkmi?

My kresťania-katolíci, či sme východného alebo západného obradu, nemáme žiadneho rozdielu v učení svätej viery. Sme údami sv. katolíckej Cirkvi, ktorej neviditeľnou hlavou je sám Božský Majster Isus Christos a viditeľnou hlavou na zemi je námestník Isusa Christa sv. Otec, pápež rímsky.

Pri sv. službe božej, či ona sa koná jazykom staroslovenským, gréckym a či latinským, vo vyznaní viery jednotne vyznávame: „Viruju v jedinu, sviatuju, sobornuju, i apostolskuju Cerkov — Verím jednu, svätú, všeobecnú a apoštolskú Cirkev.

Uznávame jednotne všetky pravdy kresťanskej viery ako o očistci, nepoškvrnenom počatí Bohorodičky, o Sviatosti. Prijímame tiež tie isté sv. sviatosti Kristom Pánom ustanovené. Tá istá obeta sv. služby božej vznáša sa denne k Bohu v chrámoch gréckokatolíckych ako aj rímskokatolíckych.

Napokon uctievame vrúcne taktiež Bohorodičku, svätých božích a sme oddaní synovia sv. Stolicy v Ríme. Teda rozdielu v učení viery niet, ale jednako rozdiel je a to v obrade, t. j. v zovňajších bohoslužobných znakoch, ktorými prajavujeme úctu Pánu Bohu.

Východný obrad rozlišuje sa od západného obradu najmä v bohoslužobnom jazyku, modlitbách, piesňach, bohoslužobným rúchom, slohom kostolov, poriadkom bohoslužieb a pod.

Sv. Cirkev rovnako si váži, ochraňuje a zveľaďuje každý obrad. Ani jeden z nich nevyvyšuje, neponižuje a nezapovrhne. Všetci veriaci všetkých

obradov patria ako dietky jednej matky do lona sv. rímskej Cirkvi. Ťažko nájde spasenia, kto sa nachádza mimo ovčince Kristovho, mimo katólickej Cirkvi.

Najvýraznejším dôkazom toho, ako si váži sv. Cirkev všetky obrady, je to, že vo večnom meste, Ríme, sú chrámy, kláštory, kaplnky, ústavy takmer všetkých obradov. V Ríme študujú bohoslovci zo všetkých obradov, z rôznych krajín, plemien, rás a národov. Do Ríma k sv. Otcovi prichádzajú biskupi a predstavení seminárov a kláštorov aj z východnej sjednotenej sv. Cirkvi. V Ríme je vedecký Ústav pre východnú Cirkev, je zriadená posvätná Kongregácia pre východný obrad.

Pozmeniť svojvoľne svoj obrad nemožno. Akého obradu sú rodičia, toho majú byť aj dietky. Ak niektoré dieťa je pokrstené pre nedostatok kňaza svojho obradu kňazom iného obradu, tým ešte nijako neprechádza na obrad krstiaceho kňaza, ale ostáva v obraze svojich rodičov. Pozmeniť obrad možno iba vo veľmi vážnych prípadoch, ale na toto treba zvláštneho povolenia sv. Stolice. Niektorým kňazom a misionárom latinského obradu sv. Stolica povolila prestúpiť na východný grécky obrad. Kto pozmeňuje svoj obrad svojvoľne

a s pomocou svetskej moci, hreši a takáto zmena je neplatná.

Keďže medzi gréckokatolíkmi a rímskokatolíkmi niet nijakéhovieroučného rozdielu, preto možno len odporúčať vzájomné katolícke súžitie a vzájomnú úctu medzi obradmi. Tým iba potvrdíme pravdivosť a jednotnosť našej viery a kresťanského bratstva v našom Kristu Pánu. Rôznosťou a pestrosťou obradov nesmieme sa podkopávať a odcudzovať, ale jednotiť pre udržanie pokoja a lásky Kristovej vo sv. Cirkvi.

A preto, keď gréckokatolík nachádza sa v takom kraji, kde niet chrámu a kňaza gréckokatolíckeho, má chodiť na bohoslužby, sv. spoveď a sv. prijímanie do rímskokatolíckeho chrámu. Tým ešte nezmenil svoj obrad. Ale taktiež, ak rímskokatolík nachádza sa v takom kraji, kde niet rímskokatolíckeho chrámu a kňaza rímskokatolíckeho, má sa zúčastniť na bohoslužbách a prijímať sv. sviatosti v gréckokatolíckom chráme a pri gréckokatolíckom kňazovi. Ani ten týmto nepozmenil ešte svoj obrad. Tak treba chápať duch katolicizmu.

Aký je rozdiel medzi gréckokatolíkmi a nesjednotenými kresťanmi východného obradu ?

Keďže gréckokatolíci Slováci približujú sa svojim obradom značne k nesjednoteným kresťanom Východu, načim zmieniť sa aj o tom, aký je medzi nami rozdiel a ako sa pozeráme na nesjednotených kresťanov východného obradu.

Pod nesjednotenými kresťanmi predovšetkým rozumieme všetkých odlúčených slovanských kresťanských bratov od prestola sv. Petra, t. j. prebývajúcich v schizme s Rímom.

Medzi gréckokatolíkmi a nesjednotenými je zásadný rozdiel v učení sv. viery. Gréckokatolíci vyznávajú a pridržujú sa jednotne s ostatnými veriacimi celej katolíckej Cirkvi všetkých článkov viery a úplne sa podrobujú pod právomoc námestníka Kristovho, sv. Otca v Ríme, kdežto nesjednotení nie.

Rozdiel medzi kresťanmi-katolíkmi a nesjednotenými v učení viery je predovšetkým tento.

Nesjednotení :

1) neuznávajú rímskeho pápeža sv. Otca, za viditeľnú hlavu Kristovej Cirkvi na zemi, za ná-

mestníka Kristovho a nástupcu svätého Petra,
2) neveria, že sv. Duch pochádza od Otca i Syna,

3) neveria článok viery o nepoškvrnenom počatí Bohorodičky,

4) neveria v očistec,

5) neuznávajú, že na slová premenenia: „Sie jest' Tilo moje i Sija jest' Krov moja“ premieňa sa chlieb a víno na presväté Telo a Krv Pána nášho Isusa Christa.

6) neuznávajú svrchovanosť a neomylnosť pápeža, sv. Otca, keď ako najvyšší pastier a učiteľ rozhoduje vo veciach sv. viery a mravov, čoho sa má celá sv. Cirkev pridržovať,

7) neuznávajú okrem toho ešte iné pravdy, v ktoré verí a vyučuje sv. katolícka Cirkev.

Gréckokatolíci a nesjednotení shodujú sa len v staroslovenskom obrade, t. j. v bohoslužobnom jazyku, cirkevnom rúchu, stavbe chrámov, bohoslužobnom poriadku.

Gréckokatolík nemôže sa zúčastňovať na nijakých bohoslužbách nesjednotených a ani nemôže navštevovať ich chrámy, lebo toto zabráňuje sv. Cirkev a okrem toho bolo by to vlastne priznaním sa k falošnej náuke nesjednotených kresťanov.

Gréckokatolíci Slováci vždy boli verní a oddaní sv. Stolicí, vždy uznávali za viditeľnú hlavu Cirkvi Sv. Petra a jeho nástupcov, vediac, „kde je Peter, tam je Cirkev, kde je Cirkev, tam nie je smrť, ale život večný“. (Sv. Ambrož).

Jedine čo môžeme v prospech nesjednotených bratov urobiť, je to, že sa máme za nich úprimne modliť, aby čím skôr poznali pravdu a vrátili sa späť do lona sv. katolíckej Cirkvi. My, Slováci gréckokatolíci, sme priamo Bohom povolaní na to, aby sme pripravili pôdu pre sv. Sjednotenie Východu so Západom. Áno, máme túžiť a pracovať na tom, aby zablúdení bratia našli čím skôr pravú cestu do ovčiarne Kristovej, aby takto bol jeden pastier a jedno stádo podľa želania Božského Spasiteľa.

Odkedy sú gréckokatolíci Slováci na Slovensku?

Slovenský národ už poldruha tisíc rokov obýva krajinu, v ktorej i teraz žije. Dejepisci dokázali, že sídla Slovákov v dávnych časoch boli ďaleko na oboch stranách Tisy a Dunaja.

Slovensko už na samom začiatku IX. storočia

dostalo sa do silného a bezprostredného styku s vojenskou i kultúrnou mocou franskej ríše. V pohraničných krajoch tejto ríše vznikaly nové kláštory a biskupstvá, ktoré upevňovali kresťanskú vieru a šírili kresťanskú vzdelanosť nielen vo svojom kraji, ale starali sa, aby kresťanstvo prenikalo i na naše slovenské územie.

Vo východných slovanských prameňoch označujú sa naši predkovia na Slovensku Slovieni. Názov Sloven je iba starší tvar názvu Slovák, ktorý sa začína vyskytovať až v 15. storočí. Naši praotcovia hovorili sloviensky alebo slovensky. Slováci už v prvej polovici IX. stor. zjavujú sa v dejepisných prameňoch ako obyvatelia Slovenska.

Starí Slováci obrábali zem, pestovali ľan a konope, chovali statok, a to najmä rožný, vedeli pripravovať veľmi dobré nápoje z medu. Bývali v domoch, ktoré si budovali z dreva. Tkali si šatstvo a spracúvali kožu na remeň a kožušiny. Zaoberali sa roľníctvom, priemyslom a obchodom. Milovali rodinný život a ctili si starcov. Boli veľmi pohostinní. Náboženstvo mali pohanské.

Naši predkovia dlhý čas zotrvali v temnote pohanstva. Verili v jedného boha-stvoriteľa vesmíru, ktorý vládne svetom a menovali ho Perúnom. Verili

v dobrých i zlých duchov. Mali rozličných božikov a bohýň, ktorým stavali obetištia a chrámy. Verili v počarovanie a dávali si veštiť. Žili teda v tme blude a pohanstva.

Kresťanstvo na Slovensku ujímalo sa pomaly. Hoci Slováci často sa stýkali s kresťanmi franskej ríše, ale jednako nezapustilo medzi nimi korene. Príčina bola v tom, že prichádzali medzi slovenský ľud cudzí misionári, hlásali evanjelium cudzou rečou, ktorej ľud nerozumel. A ani nepomýšľali títo misionári naučiť sa reč ľudu. Preto ľud vzpiera sa prijatiu kresťanstva a začína nenávidieť i misionárov samých.

Zo spoľahlivých prameňov sa dozvedáme, že kresťanstvo sa ujalo iba na kniežatskom dvore v Nitre okolo roku 830, kde sídlil knieža Pribina. Roku 833 dal knieža Pribina vystaviť v Nitre prvý kostol na Slovensku, ktorý posvätil soľnohradský arcibiskup.

Roku 836 slovenské knieža Mojmír, ktorý sídlil na Devíne, vyhnal Pribinu z Nitry a tiež začal šíriť kresťanstvo cudzími misionármi. Ale i jeho pokus vyšiel nazmar. Misijná činnosť stretla sa s veľkým neúspechom. Ľud žiadal misionárov, ovládajúcich slovenskú reč.

Keď roku 846 po sasadení Mojníra nastúpil knieža Rastislav, nastala zmena v pokresťančovaní Slovákov. Múdry Rastislav pochopil, že ak chce Slovensko udržať nezávislé, musí prijať kresťanstvo, ale toto už nechcel šíriť násilne. Preto roku 863 vyslal do Ríma k pápežovi Mikulášovi I. zvláštne posolstvo s prosbou, aby mu pápež poslal misionárov, ktorí ovládajú slovenskú reč. Pápež nemohol vyhovieť Rastislavovi, pretože takýchto kňazov v tých časoch v Ríme ešte nebolo.

Keď sa poslovia vrátili z Ríma bez výsledku, Rastislav po porade so svojimi veľmožmi obrátil sa do Carihradu, kde vtedy panoval cisár Michal III. Rastislavova prosba znela takto: „Keďže náš ľud od pohanstva sa odvrhol a kresťanského zákona sa drží, učiteľa nemáme takého, ktorý by nám v našom jazyku pravú vieru kresťanskú vysvetlil, aby sa aj iné strany, to vidiac, pripodobnily nám. Tak nám pošli, vladyka, biskupa a učiteľa takého, lebo od vás na všetky strany vždy dobrý zákon vychádza.“

Slovenské posolstvo malo v Carihrade svoj úspech. Cisár Michal III. vyhovel žiadosti Rastislavovej. Poslal na Slovensko dvoch vierozvestov a to učenieho Konštantína a jeho brata Metoda. Dvaja bratia boli všade i mimo Grécka známi svojou

náboženskou horlivosťou, misionárskou spôsobilosťou, znalosťou cudzích jazykov a najmä slovienského jazyka.

Staroslovenské legendy o tom sa zmieňujú takto : „Cisár zavolał Cyrila a povedal mu:“ Viem, že si unavený, filozof, ale nemám iného, kto by bol súci pre toto posolstvo. Dám ti mnoho darov (na cestovné trovy). Vezmi so sebou brata Metoda a choď; vy dvaja ste Solunčania a všetci Solunčania hovoria dobre po sloviensky.“ Cyril odpovedal : „Som unavený a chorľavý, ale predsa pôjdem. Pravda, ťažko bude ohlasovať vieru, keď ešte nemajú primeraného písma a kníh v domácom jazyku.“

Sväťí bratia, Konštantín, neskoršie pomenovaný Cyril, a Metod, vedeli dobre, akú významnú a dôležitú prácu idú konať na slovenské územie a preto sa na ňu aj dokonale pripravili. Vedeli, že ich práca len vtedy bude mať plný úspech, ak slovo božie budú hlásať v jazyku slovienskom a ak služby božie budú vykonávať v tejto reči.

Roku 863 odišli sv. Cyril a Metod s veľkým sprievodom a slovenským posolstvom do Veľkomoravskej ríše, t. j. na územie dnešného Slovenska, aby hlásali vieru Kristovu v reči slovenskej a aby Boha ľud slovenský oslavoval v obrade síce gréckom, ale jazykom staroslovenským.

Niet teda pochybnosti o tom, že gréckokatolíci Slováci na Slovensku jestvujú od roku 863, t. j. od príchodu sv. vierozvestov a že ich prvé deje sú tesne späté s dejinami Nitry a Devína. Ďalšie naše dejinné udalosti osvetlia nám, nakoľko je to možné, ako a za akých okolností sa udržali gréckokatolíci Slováci dodnes už len na východnom Slovensku.

Gréckokatolíci Slováci sú na Slovensku nie včerajší, ale majú tu svoje staré domovské právo, lebo oni sú živými a priamymi pokračovateľmi cyrilometodejskej viery a obradu.

Príchod sv. Cyrila a Metoda do Veľkej Moravy.

V prvej polovici roku 863 prišiel sv. Cyril a Metod v sprievode slovenského posolstva do Veľkej Moravy.

Veľká Morava hraničila na severe s Poliakmi, na severozápade s Čechmi, na západe s Nemcami, na juhu s bratským kmeňom panónskym a na juhovýchode s Bulharmi.

Sv. bratia doniesli so sebou pozostatky sv. Klimenta, pápeža a mučeníka, staroslovenský preklad nedeľných evanjelií. Posolstvo však donieslo list

gréckeho cisára kniežatu Rastislavovi tohoto znenia:

„Boh, ktorý chce, aby každý prišiel k poznaniu pravdy a dosiahol vyššej dôstojnosti, videl tvoju vieru a stálu snahu i teraz v našich časoch, zjavil písmená vášho jazyka, ktorých prv nebolo, iba len v prvých kresťanských časoch, aby ste aj vy boli pripočítaní k veľkým národom, ktoré vo svojom jazyku slávia Boha. Preto sme ti poslali toho pobožného a pravoverného muža, veľmi vzdelaného v knihách a filozofa, ktorému Boh zjavil písmená vášho jazyka. A pozri, prijmi dar (Cyrila blahozvestca), väčší a drahocennejší ako všetko zlato a štrícbro a drahé kamene a pominuteľné bohatstvo. Usiluj sa spolu s ním pevne utvrdiť tú vec a s celým srdcom hľadať Boha a nezanedbávaj spásu ľudu, ale povzbudzuj všetkých, aby bez otáľania stúpili na pravú cestu, — aby si, keď ich svojou usilovnosťou privedieš k poznaniu božiemu, tiež prijal svoju odmenu spolu s ním, na tomto i na onom svete, za všetky tie duše, ktoré budú veriť v Krista, Boha nášho od teraz až do konca a aby si zanechal svoju pamiatku neskorším pokoleniam, podobne ako i veľký cisár Konštantín.“

Rastislav slávnostne prijal svätých mužov, ľud s radosťou a svätou úctou pozdravoval svojich apo-

šťolov. Národ jasal v radosti nad blahozvestovaním, ktoré naši svätí rozsievali v sladkej reči slovenskej. Pre slovenský ľud počala sa nová kresťanská jar.

Staré modly pohanské sa páľily, obetníštia rúcali, na ich mieste sa stavali stavby viery Kristovej a budovaly sa osady na počesť sv. Jána, sv. Juraja, sv. Mikuláša, ktoré pomenovania i dnes ešte na Slovensku ostali.

S príchodom sv. vierozvestov kresťanská vzdelanosť východu stretla sa na území našej otčiny so staršou kresťanskou kultúrou západu.

Rastislav prácu sv. Cyrila a Metoda podporoval všetkými prostriedkami, aby prinášala požehnanie nášmu národu. Vybral nadaných a poriadnych mladíkov svojej krajiny a oddal ich svätým bratom, aby ich vyučili za kňazov. Učili ich písať a rozumieť svätým knihám. V pravom duchu kresťanskej všeobecnosti začali vychovávať slovenský kňazský dorast hneď od počiatku, čo vždy bolo jednou z hlavných starostí katolíckej Cirkvi, ktorá neprestáva napomínať, ako veľmi je potrebná starostlivá výchova kňazského dorastu a najmä výchova domorodého kňazstva.

Už na Slovensku pokračovali sv. bratia v prekladaní bohoslužobných kníh z gréckeho jazyka na staroslovenský. I slovenskí kňazi pomáhali pri pre-

kladaní, čo môžeme súdiť i podľa toho, že v týchto prekladoch nájdú sa také výrazy, ktoré sa vyskytujú len v jazyku slovenskom.

Pre zavedenie staroslovenského jazyka do bohoslužieb boli sv. Cyril a Metod obžalovaní nepriateľským a cudzím kňazstvom v Ríme, kde ich pápež Mikuláš I. povolal na ospravedlnenie z týchto žalôb.

Po polštvtartoročnej neúnavnej práci vybrali sa teda sv. bratia do Ríma, aby podali pápežovi zpravu o svojej činnosti a aby schválil používanie staroslovenskeho jazyka pri bohoslužbách a aby dovolil ich učeníkov slovenských vysvätiť za kňazov.

Cesta z Veľkej Moravy do Ríma viedla cez Panóniu, kde v týchto časoch panoval Pribinov syn, knieža Kocel (861-874). Na začiatku roku 867 zastavili sa na dvore kniežata Kocela na Blatnohrade. Knieža Kocel s veľkou radosťou prijal sv. bratov a bol veľmi potešený, keď uvidel staroslovenské knihy. Prosil ich, aby sa zdržali v jeho krajine, aby tu ohlasovali slovo božie v jazyku slovienskom a aby i z mladíkov jeho krajiny vyučili 50 žiakov. Od tohto prvého stretnutia ostal knieža Kocel najodanejším priateľom a často i horlivým spolupracovníkom našich apoštolov.

Sv. Cyril a Metod dorazili do Ríma koncom roku 867 a priniesli so sebou i pozostatky sv. Klimenta, ktoré sv. Cyril našiel na Kryme. V Ríme boli slávnostne prijatí pápežom Hadrianom II., lebo predošlý pápež Mikuláš I. bol už mŕtvy. Pápež s ľudom a duchovenstvom išiel im naproti, von z mesta pred mestskú hradbu, s veľkou poctou prijal pozostatky sv. Klimenta a práve tak úctivo prijal i sv. bratov. Pozostatky uložili do chrámu sv. Klimenta.

Pápež Hadrián II. (867-872) presvedčil sa o pravovernosti sv. bratov, potvrdil ich učenie, t. j. ich osobitný spôsob rozširovania kresťanstva medzi Slovákmí a Slovanmi vôbec. Zásadne potvrdil zavedenie staroslovenskej bohoslužby, lebo videl, že sv. bratia majú skutočne vážne dôvody.

Na počiatku roku 868 pápež potvrdil staroslovenský preklad bohoslužobných kníh, požehnal staroslovenské bohoslužobné knihy a položil ich na oltár v chráme Panny Márie.

Keď sa už mali poberať sv. bratia do Veľkej Moravy, Cyril už nepomýšľal na návrat. Bol chorý a unavený. Ostal v Ríme, kde v kláštore umrel dňa 14. II. r. 869. Jeho telesné pozostatky pochovali v chráme sv. Klimenta, kde i dodnes je jeho hrob.

Metod však bol vysvätený na arcibiskupa a dostal právomoc do pápeža i ako apoštolský legát, ktorý je oprávnený na územiach Slovanov organizovať sloviensku cirkev. Metod stal sa hlavou slovenského kresťanstva. Dostal i list od pápeža, písaný trom slovenským kniežatám, veľkomoravskému Rastislavovi, nitrianskemu Svätoplukovi a panónskemu Kocelovi. Metodovi vysvätili v Ríme aj všetkých jeho učeníkov pre Slovensko a ostatných Slovanov.

Kým sa Metod vrátil z Rímu, vo Veľkej Morave nastaly veľké politické zmeny. Rastislav bol zradený Svätoplukom a vyhnaný zo svojho sídla a bol oslepený a uvrhnutý do väzenia.

V tých pohnutých časoch zajali i Metoda a bavorskí biskupi ho uväznili a neludský s ním zaobchodili, takže ešte i sám Svätopluk musel sa ho ujať. Roku 874 bol Metod z väzenia na zárok pápeža Jána VIII. prepustený a pápež bavorských biskupov potrestal.

Onedlho však Metoda nepriateľskí biskupi zase obvinili v Ríme. Vtedy znova odišiel Metod do Ríma spolu i so Svätoplukovým poslom Zemežizňom, lebo Svätopluk chcel oddať svoju krajinu pod ochranu pápežskej stolice.

Metod v Ríme dokázal pápežovi, že všetky

obvinenia z bludárstva sú bezzákladné. Pápež Ján VIII. schválil apoštolskú prácu sv. Metoda a jeho duchovenstva a poslal Svätoplukovi list, kde povoľuje staroslovenské bohoslužby.

Pokoj však netrval dlho, lebo Svätopluk spolu s nitrianskym biskupom Wichingom robil mu prekážky a príkoria. V tom čase pokrstil Metod i českého vládu Bořivoja.

Veľké ťažkosti a trápenia unavili Metoda. A keď videl, že umrie, povolal k sebe kňazov, veľmožov a ľud. Ustanovil pred nimi za svojho nástupcu Slováka Gorazda a tíško usnul v Pánu dňa 6. apríla na Kvetnú nedeľu roku 885.

V deviatom a desiatom storočí prijať kresťanstvo znamenalo nielen poznať vieru Kristovu, ale i kultúrny čin nedohľadného významu. V tom čase cirkev bola takmer jedinou rozširovateľkou vzdelanosti. Je len našou pýchou, že medzi Slovanmi — ba v strednej Európe vôbec — my prví sme prijali kresťanstvo a založili si svojskú písomnosť.

Sv. Cyril a Metod majú nesmierny význam najmä pre gréckokatolíkov Slovákov, ba ich význam je veľký i pre všetkých Slovákov a vôbec pre Slovanov.

Kolískou kresťanskej vzdelanosti u Slovanov

bol malý slovenský národ pod Tatrami a medzi Dunajom a Tisou.

Pôvod a počet obradov cirkevných.

Človek vzdával úctu Pánu Bohu vždy nielen vnútorne, ale aj navonok. Vnútrotná a vonkajšia úcta božia musí splývať. Vnútrotná úcta božia dodáva vonkajším obradom života, ducha a významu a zas opačne : lesk, krása a premena vnímateľných obradov vzbudzuje vnútornú úctu. Dejiny náboženstva dokazujú, že upadol náboženský život tam, kde tieto dve úcty jednu od druhej oddelili. Kde však tieto dve úcty úzko splynuly, náboženský život kvitol čerstvou silou.

Avšak človek Pána Boha neuctieval iba vnútorne, iba navonok, ale usiloval sa i o to, aby svoju nábožnosť prejavoval spoločnými bohoslužbami. Verejné bohoslužby sú prirodzeným pokračovaním spoločnej úcty Pána Boha.

Verejné bohoslužby a všetky vonkajšie prejavy jedným slovom nazývame : liturgia. Liturgia pochádza z gréckych slov a označuje všetky vonkajšie prejavy verejných bohoslužieb.

My, gréckokatolíci, Slováci prejavujeme úctu

Pánu Bohu vnútorne, navonok i spoločne. Hlboký mysticismus našej cirkvi korení v našom vnútornom duchovnom živote, naše cirkevné obrady a spoločné verejné bohoslužby sú čoskoro najkrajšou oslavou božou v katolíckej Cirkvi.

V prvých troch storočiach kresťanských na východe i na západe odbavovali pôvodnú starú apoštolskú liturgiu, ktorá pod vplyvom rôznych príčin bola podrobená rôznym zmenám. Pôvodná liturgia cirkvi jeruzalemskej mala veľký vplyv aj na pozdejšiu liturgiu rímsku čiže západnú.

Jednotliví apoštolovia mali plné právo k tomu, aby liturgiu, ktorú od Krista Pána prevzali, pre jednotlivé národy podľa potreby veriacich upravili zodpovednými obradmi. Apoštolská liturgia na širym svetom vedúcich cestách bola podrobená rôznym zmenám.

Na východe rozvily sa obrady: pôvodný grécky alebo byzantský, alexandrijský, antiochejský, armenský a chaldejský.

Na západe rozvily sa obrady: rímsky, galikánsky, ambroziánsky, mozarbský a keltský.

Dnes všeobecne jestvuje na východe len liturgia grécka a či byzantská a to v reči gréckej, staroslovenskej a rumunskej.

Na západe všeobecne jestvuje jen liturgia rímska a či latinská a to v reči latinskej.

Dnes v katolíckej Cirkvi je desať schválených a či povolených liturgických rečí a to : latinská, grécka, sýrska, chaldejská, arabská, ethiopská, staroslovenská, armenská, koptická, rumunská.

Bohoslužobný jazyk a bohoslužobné knihy gr.-kat. Slovákov.

Od dôb sv. Cyríla a Metoda používajú gr.-kat. Slováci bohoslužobného jazyka staroslovenského. Staroslovenský jazyk je pre nás cirkevným i národným pokladom. Toto dedičstvo gr.-kat. Slováci nielenže nezavrhnú, ale budú sa snažiť od cudzích nánosov očistiť a cyrilometodejský jazyk zveľadiť, vrátiť mu pôvodnú čistotu a krásu.

Veda dokázala, že preklad bohoslužobných kníh staroslovenských z gréckeho jazyka sv. Cyrilom a Metodom a učeníkmi je vážne a majstrovské písomné dielo. Ich písomnícka práca patrí medzi najdôležitejšie literárne zjavy, aké dejiny poznajú.

Ustanovenie staroslovenského kresťanského písomníctva a staroslovenskej bohoslužby boli také významné veci pre náboženstvo a osvetu, že mali

rozhodujúci vplyv na slovanské a vôbec európske dejiny a premenily pozdejšie tvár východnej Európy.

Dodnes gr.-kat. Slováci používajú tieto bohoslužobné knihy :

1. Liturgikon (služobník), obsahuje liturgiu sv. Jána Zlatoústeho, Bazila Veľkého a predposvätených darov, obrady sviatostí a mnohé žehnania a svätenia.

2. Časoslov, obsahuje každodenné bohoslužby a to: večiereň, povečerie, polnočnicu, utiereň, časy cárske čiže kráľovské hodinky, obednicu a iné modlitby.

3. Oktoéchos čiže ôsmohlasník, ktorý obsahuje bohoslužobné piesne na osem melódií. Tu je obsažené poradie bohoslužieb od nedele Všetichsvätých až do nedele mýtnika a farizeja.

4. Triodion, obsahuje bohoslužby veľkého pôstu od nedele mýtnika a farizeja až do Veľkej noci.

5. Pentekostarion čiže tridion kvetný, podáva poradie bohoslužieb od Veľkej noci po nedeľu Všetichsvätých t. j. na prvú nedeľu po sv. Duchu.

6. Meneum (mineja) čiže mesačná kniha, obsahuje bohoslužby na sviatky Pána, Bohorodičky, svätých a na každý deň cirkevného roku.

7. Synaksar, obsahuje poučné čítania na ne-
dele a sviatky a životopisy svätých a svätíc božích.

8. Hermologion, obsahuje rôzne piesne cirkevné
na notách.

9. Typikon, podáva spôsob odbavovania bo-
hoslužieb a vôbec obradov cirkevných.

10. Euchologion čiže Trebník, obsahuje obrady
sedem sv. sviatostí, požehnania a svätenia.

11. Evanjelium, obsahuje evanjeliá rozdelené
na diely podľa Matúša, Marka, Lukáša a Jána.

12. Apoštol čiže kniha listov a skutkov
apoštolských.

13. Psaltier, obsahuje žalmy rozdelené na
kathismy.

Trpký údel gr.-kat. Slovákov po smrti sv. Metoda.

Hneď po smrti sv. Metoda začalo sa prenasledo-
vanie cyrilometodejskej cirkvi na Slovensku. Sväto-
pluk sa celkom spojil s nepriateľom staroslovenského
obradu biskupom Wichingom, aby zničili dielo sv.
bratov. A to sa im aj v značnej miere podarilo.

Cudzí misionári a kňazi usadzovali sa na Slo-
vensku a nachádzali dosť opory u niektorých slo-

venských veľmožov, ktorí sa radi vyvýšovali nad jednoduchý slovenský ľud a zavrhovali slovenských kňazov a staroslovenskú bohoslužbu.

Svätopluk sa zlomyseľne tešil zradným podujatiam Wichingovým proti Metodovej práci, ale v svojej krátkozrakej zaslepenosti nepomyslel na to, že tým napomáha i zánik svojej ríše.

Po podlom obvinení diela sv. Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Ríme Wiching dociekl, že stal sa biskupom=nástupcom Metodovým a pričiniť sa, aby Metodovi žiaci boli z krajiny vyhnaní.

Metodových učeníkov bolo dvesto. Najvynikajúcejší z nich Gorazd, Kliment, Naum, Angelár, Lavrinec a iní boli hodení do žalára. Potom ich vojaci každého osobitne hnali za hranice. Niektorých mučili ešte horšie, ba mladších i predávali do otroctva. Gorazd a Kliment utiekli potom do Bulharska, tam s úspechom pokračovali v apoštolskej a osvetovej činnosti. Niektorí učenici však tajne zostali medzi slovenským ľudom a udržovali cyrilometodejskú bohoslužbu. Iní zasa odišli do Česka. Tí slovenskí učenici, čo utiekli do Bulharska, odchovali si verných nasledovníkov, ktorí odišli šíriť staroslovenský obrad a písomnosť do Ruska.

Metodovi žiaci boli vypudení v rokoch 885

do 890. Roku 892 Svätopluk sa zaplietol do tuhých bojov s Ľarľulfom nemeckým kráľom. To zapríčinilo, že zradný Wíching roku 893 musel opustiť slovenské územie. Stal sa Ľarľulfovým kancelárom r. 894 a pasovským biskupom, ale soľnohradský arcibiskup ho roku 899 sosalil. Tak skončil veľký zradca cyrilometodejského diela svoju činnosť. Svätopluk však umrel roku 894. Jeho syn Mojmír II. s povolením pápeža Jána IX. obnovil veľkomoravskú hierarchiu. Veľká Morava dostala arcibiskupa a troch biskupov. Avšak Veľká Morava sa rozpadla roku 906, keď vtrhli do nej Maďari a takto dostal i cyrilometodejský obrad ďalší úder. A jednako udržal sa i pri živote i vtedy, ba i v pozdejších storočiach.

Slováci vpadom Maďarov stratili len svoju samostatnosť, ale nestratili a neopustili svoju krajinu, ktorú už niekoľko storočí obývali a pokladali za svoju vlasť. Len z otvorených nížin pri Dunaji a Tise pomaly ustupovali na sever, osadzovali sa v horských krajocho Slovenska, kde im nehrozilo nebezpečenstvo. Slovenské zemepisné názvy na brehoch Dunaja a Tisy dokazujú, ako ďaleko siahala Slovenská krajina v X. storočí.

I pri všetkých pohromách, ktoré stihly našu vlasť, zachoval sa na území Slovenskej krajiny slo-

venský národ, ktorý na úpäti slovenských hôr, v hlbokých dolinách a v rôzľahlých kotlinách Slovenska chránil svoju reč, svoje starobylé zvyky, svoju slovenskú povahu a nepodľahol cudzím vplyvom. Tu v horách udržal sa v značnej miere i cyrilometodejský obrad, najmä v Hornom Gemeri a na Výchede.

Stopy kresťanskej kultúry z Carihradu sa u nás na Slovensku neztratili, hoci kresťanská kultúra bavorská ich vytláčovala. Cyrilometodejské dedičstvo zapustilo u nás také korene, že od nás s pomocou slovenských veľmožov a cyrilometodejských slovenských kňazov šířila sa i k susedným slovanským národom, ba šířila sa ona i medzi neslovanskými národmi. Táto kresťanská vzdelanosť prežila i pád Veľkej Moravy, stala sa trvalým majetkom slovenského národa a dala Slovákom kultúrnu a mravnú prevahu nad dobyvateľmi. Týmto cyrilometodejským dedičstvom zaradil sa náš národ pevne a na večné časy medzi kultúrne národy.

Slovenská cyrilometodejská misijná myšlienka našla pôdu v Čechách. Manželka vladára Borivoja, ktorého krstil sv. Metod na Slovensku, sv. Ľudmila, dala svojho vnuka sv. Václava (zomrel 929) slovenskému kňazovi poučiť o staroslovenských knihách. Stopy cyrilometodejskej bohoslužby v Čechách sú

jasné i v roku 972 pri organizovaní pražského arcibiskupstva. Potom táto bohoslužba zachovala sa nám od roku 1032 do roku 1097 v kláštore na Sázave. Ba ešte i v roku 1347 kráľ český Karol založil emauzský kláštor, aby sa v ňom pestovala staroslovenská bohoslužba.

Cyrilometodejskí kňazi Slováci širili s veľkým úspechom staroslovenské bohoslužby i v Chorvátsku, Srbsku a Bulharsku. Tiež i medzi Slovincami. Pravda, že už za čias sv. bratov staroslovenský obrad zapustil tam korene, ale naši Slováci len upevňovali ešte lepšie toto dielo. Staroslovenská bohoslužba bola zachovaná dodnes v chorvátskych príomorských a dalmatínskych biskupstvách.

Dielo sv. Cyrila a Metoda, ktoré nenašlo dostatočné pochopenie a porozumenie u kniežat a veľmožov na domácej pôde na Slovensku, šíri sa s veľkým úspechom za hranicami Slovenska. Ľud nebol nikdy proti cyrilometodejskej viere a obradu a bol od neho čiastočne násilne odtrhnutý.

**Sv. Andrej Svorad, Beňadik a Bystrík,
slovenskí gr.-kat. svätci.**

Slovenské územie na rozhraní 10. a 11. storočia stalo sa časťou uhorského štátu. V Uhorsku

bol vynikajúci panovník sv. Štefan, ktorý rozširovaním kresťanstva bojoval proti pohanstvu, ktoré sa u Maďarov ešte stále držalo. Sv. Štefan založil niekoľko biskupstiev a kláštorov.

Za vlády sv. Štefana prekvital na slovenskom území už silný kresťanský duch, bolo už viac cyrilometodejských kláštorov a pri niektorých osadách zdržovali sa v horách i cyrilometodejskí pustovníci.

Za čias sv. Štefana žili na Slovensku zbožní pustovníci sv. Andrej Svorad a Beňadik.

Deň 17. júla je zasvätený našim sv. pustovníkom. Žili na sklonku desiateho a počiatku jedenásteho storočia. Sú kvetmi Kristovej, cirkvi šírenej medzi Slovákmi našimi vierozvestcami sv. Cyrilom a Metodom. Zpomedzi slovenských cyrilometodejských pustovníkov vynikali predovšetkým sv. Andrej Svorad a Beňadik.

Životopis sv. pustovníkov napísal zoborský mních a neskoršie päťkostolský biskup Maurus.

Sv. Andrej Svorad narodil sa v Opatovciach na území poľskom. Keď vyrástol, túžil po dokonalom živote. Odobral sa do lesov, kde v prísnom mníšskom živote zdokonaľoval svoju dušu. Jeho jaskyňa bola blízko mesta Cechov, ktoré leží pri Dunajci. Pretože tu bol dost' vyrušovaný, odobral

sa na Zobor pri Nitre. Na Zobore bolo viac mníchov, ktorí obdivovali nezvyčajnú zbožnosť nášho svätca, Keď videl, že je obdivovaný, odišiel na Skalku pri Trenčíne, kde sprísnil ešte viac svoj kajúci život. Držal prísny pôst najmä pred Vzkriesením,

Taký vzorný pustovnícky život priviedol na Skalku i sv. Beňadika. Sv. Andrej Svorad stal sa duchovným vodcom sv. Beňadika. Tu naši svätci cez deň ťažko pracovali, aby prácou svojich rúk vyrobili si na výživu. Neprijímali almužnu, ba ešte oni podporovali biednych a chudobných. Po denných starostiach, po práci, neišli na odpočinok, ale cvičili sa v bedlení, čítaní sv. kníh a modlení. Svoje telo dobrovoľne trýznili na väčšiu slávu božiu.

Po bohumilom a prísnom živote zomrel v pustovni na Skalke pri Trenčíne v roku 1009. Jeho telo preobliekli do mníšskeho rúcha a pochovali ho v chráme v Nitre.

Sv. Beňadik narodil sa na našom Považí. To je svätec z našej krvi, z našich kostí. Už vo svojom útlom veku prejavoval hlbokú zbožnosť a v mladom veku túžil po dokonalom svätom živote. Keď počul o zbožných mníchoch na hore Zobor, odoberie sa ta, aby sa cvičil v mníšskom živote. Tu sa spozná so sv. Svoradom a spoločne odídu

na Skalku. Tam žije i po smrti sv. Svorada, kým ho nezavraždili v jeho pustovni roku 1012. Jeho telo potom hodili vrahovia do Váhu. Nad Váhom krúžil veľký orol, ktorý priviedol zbožných kresťanov na miesto, kde bolo mŕtve telo svätcov. Keď ho našli, videli, že telo je neporušené pochovali ho na Skalke pri Trenčíne. Pri jeho hrobe dialy sa zázraky.

Na okolí Trenčína zachovaly sa o svätých pustovníkoch mnohé povesti, v ktorých slovenský ľud uctieva pamiatku týchto svätcov.

K týmto svätcom musíme pripočítať aj cyrilometodejského biskupa sv. Bystríka, ktorý sídlil v Nitre. Bol nášho obradu a konal staroslovenské bohoslužby. Mal veľa nepriateľov pre svoj svätý život a pre horlivosť za dielo sv. Cyrila a Metoda a preto ho títo zavraždili a tak umrel mučeníckou smrťou roku 1047. To je náš slovenský biskup-mučeník.

Cyrlometodejskí mnísi a pustovníci dlho sa zdržovali ešte na Zobore, na Skalke pri Trenčíne, vo Svätom Beňadiku pri Hrone, v hornom Gemeri, až kým ich úplne nevytlačili latinskí mnísi.

Deje gréckokatolíckej cirkvi v niekdajšom Uhorsku.

Pri obrátení Maďarov získali si veľké zásluhy aj cyrilometodejskí kňazi. Celý rod Arpádovcov bol priaznivcom gréckeho obradu. Východný obrad i v Uhorsku sa držal pri živote, i keď nepožíval ochrany štátnej cirkvi.

Otec sv. Štefana, Gejza, bol pokrstený čadskými kňazmi, ktorí vysviacku obdržali ešte za časov veľmoža Ďulu. Ďula bol pokrstený v Carihrade a priviedol so sebou aj gréckeho biskupa Hieroteja, ktorý bol určený pre maďarské územie. Hierotej pokrstil dom veľmoža Ďulu, ktorého dcéra Šarolta bola matkou Gejzovou.

Sv. Štefan za nejaký čas podporoval východnú cirkev, ale potom už priklonil sa len k latinskému obradu. Budoval chrámy a kláštory východného obradu gréckymi staviteľmi. Vo vesprímskej doline založil gréckokatolícky ženský kláštor, ktorého zakladajúca grécka listina dokazuje, že v jeho kráľovskom dvore boli i grécki kňazi.

Kráľovské insigniá, ktoré sa užívaly pri korunovaní uhorských kráľov, sú celkom východného gréckeho rázu. Nižná čiastka kráľovskej koruny

je ozdobená gréckymi ikonami a nápismi. Korunovací plášť bol vyšívaný vo vesprímskom ženskom kláštore. Je na ňom vyšíty ikonostázion, na ktorom sú vyobrazení svätí podľa východného obradu. Na mešsci je cyrilometodejský nápis: „Budi, Hospodi, milosť tvoja na nas, nynie i vo veky“ a vyššie: „Bože, uštedri ny i blahoslovi ny i prosveti lice tvoje na ny i pomiluj ny.“

Nástupca sv. Štefana, kráľ Peter, už utvorene prenasledoval východný obrad. Za jeho čias staroverecký ľud nechcel prijať latinský obrad a došlo i k povstaniu, ktoré bolo porazené

Pozdejšie však kráľ Andrej, nakoľko mal za manželku Anastáziu, dcéru kijevského ruského kniežaťa, začal znovu podporovať východný obrad. Dal založiť viac chrámov a kláštorov. Pri Vyšehrade založil kláštor grécky. Najmä udržoval sa východný obrad v oblasti Tisy a Bodrogu, kde sa mu dostávalo pomoci z Haliče, Sedmohradska, Bulharska a Srbska.

Zákonodárstvo kráľa sv. Ladislava nesie stopy zákonodárstva východnej cirkvi.

Pápež Inocent III. roku 1201 robil výčitky kráľovi Imrichovi, že v Uhorsku je len jeden kláštor latinského obradu. Avšak pozdejšie už vý-

chodný obrad neodolal proti prenasledovaniu so stránky kráľov a vnútorných rozbrojov v ríši uhorskej.

V 13. storočí vtrhli do Uhorska Tatári. Bola to hrozná pohroma. Časť Tatárov prenikla roku 1241 cez karpatské priesmyky. Keď sa kráľ Belo IV. dozvedel o vpáde, shromaždil vojsko a vybral sa po mnohých ťažkostiach s veľmožmi proti Tatárom, ktorí už boli pri rieke Slanej.

Tatári však v noci s 11. na 12. apríla 1241 obkľúčili uhorský tábor a vojsko Bela IV. strašne porazili. Len malé skupiny sa vysekaly zpomiedzi Tatárov a zachránily sa útekou. Padlo veľa veľmožov a kráľ sa len ich pomocou mohol zachrániť, ktorí vlastnými telami umožnili mu útek do blízkych hôr. Utekal cez Šariš, Liptov a Spiš a dostal sa do Turca, odkiaľ ušiel do Rakúska a krajinu nechal na milosť a nemilosť.

Uhorsko bolo bezbranné a Tatári sa dali do hrozného pustošenia. Jeden oddiel tatárskeho vojska prenikol hlboko do slovenského územia, spustošil Zemplín a Šariš a dostal sa až do Spiša. Obyvateľstvo Spiša, aby sa vyhlo záhube, uchýlilo sa do neprístupných lesov a zachránilo sa na vyčnievajúcom skalnom brale, ktoré sa od tých

čias volá Skala útočiska. Druhý oddiel spustošil Gemer, Novohrad a Hont a vnikol hlboko do Pohronia. Ani južné a západné Slovensko neostalo bez pohromy, bolo tiež spustošené.

Prvé slovenské chrámy a kláštory staly sa obeťou tatárskeho vpádu a veľká časť obyvateľstva zahynula. Ľud chránil si život v neprístupných horách.

V tomto čase i cyrilometodejská cirkev na Slovensku strašne utrpela. Chrámy, kláštory boli spálené, kňazi zamordovaní a ostali už iba zvyšky veriacich v Gemeri, Spiši, Šariši a Zemplíne. Avšak i po tejto biede cyrilometodejská cirkev zasa sa hlásila k životu.

Oblasť východného Slovenska, kde sa najsilnejšie udržal východný cyrilometodejský obrad, mala trochu iné osudy než ostatné slovenské oblasti. Umožnilo sa tu staroslovenskému obradu pretrvať preň kritickú dobu. Kým na ostatnom slovenskom území zrušoval sa a prenasledoval sa staroslovenský obrad, tu na východnom Slovensku predsa sa len natrvalo zaistil tým, že získal posilu v prisťahujúcich sa sem ruských prisťahovalcoch tohože obradu od XIII. až do XVIII. stor. Noví osadníci splynuli cirkevne s tunajším obyvateľstvom.

Prisťahovanie ruského obyvateľstva do vrchovatejších krajov pohraničia trvalo veľmi dlho, a to od XIII.—XVIII. storočia. Naši predkovia si získali pri hájení svojho obradu v týchto slovenských prisťahovalcoch.

Avšak ruskí prisťahovalci v pohraničí i bohoslužobným obradom súviseli so svojimi národnými súkmeňovcami a naši predkovia sa už obradom delili od ostatného slovenského ľudu; následkom rôznych životných podmienok, prišiel slovenský živel vo vedení svojej cirkvi do úzadia. Ten stav sa stále pre nás zhoršoval, lebo dochádzali duchovní ruskej národnosti i do farností, kde bol ľud slovenský. Menovite dorast musel sa dopĺňovať z ruských zemí, veď nebolo tu už ani učilišťa pre duchovných. Tým kňazstvo a najmä vedenie cirkvi bolo ruské a obrad, pochodiaci z našej zeme a nášho národa, stal sa porušovacím prostriedkom.

Hoci gr.-kat. Slováci dostali sa vo vedení cirkevnom pod nadvládu ruskej a pozdejšie pomaďarčenej gréckokatolíckej hierarchie, jednako prisťahovalectvom ruským a pozdejšie maďarizáciou neodcudzili sa slovenskému národu. Celková slovenskosť nášho kraja sa nikdy neporušila. Slo-

venský živel tu zostal vždy rozhodujúcim.

Protestantizmus medzi slovenskými gréckokatolíkmi.

Náboženské hnutie, ktoré sa začalo roku 1517 vystúpením Martina Luthera proti odpustkom, našlo silný ohlas nielen v samom Nemecku, ale i v ostatných krajinách Európy a tak toto hnutie prišlo i na Slovensko a našlo tu vhodnú pôdu a to najmä na východnom Slovensku.

Pre rozšírenie a upevnenie reformácie na Slovensku, najmä medzi Slovákmi, veľký význam mali živé kultúrne styky, ktoré sa za vlády spoločných panovníkov medzi Slovenskom a českými krajinami vyvinuly.

Oporou reformácie boli šľachtické rody. Najmä Juraj Thurzo, ako uhorský palatín a majiteľ stredoslovenských banských podnikov, veľmi podporoval nové myšlienkové hnutie. Šľachtické rody, ktoré nielen samy sa priklonili k novej viere, ale podľa zásady, že zemepán má právo rozhodovať o viere svojich poddaných, podporovali rozširovanie novej viery i po slovenských dedinách.

Reformácia nastala u nás temer bezprostredne, keďže ju tu viedol Melanchtonov žiak Leonard Stökel. Ohniskom reformácie boli protestanské školy v Brezne, Košiciach, Levoči, Prešove, Sabinove a hlavne vynikajúca škola v Bardejove, spravovaná Leonardom Stöklom, mala dobrú povest' na celom Slovensku. Postupne pri tých školách vznikly tlačiarne, čo malo ohromný význam pre miestny kultúrny vývin. Čo sa týka tlačiarstva, nuž, východné Slovensko malo v tom prvenstvo v celom Uhorsku.

Reformácia u nás však nebola tak jednotná ako na ostatnom Slovensku. Tu sa ujímalo nielen učenie Lutherovo, ale aj Kalvíново, najmä v stolici Zemplínskej, Užhorodskej a Abanovskej.

Leonard Stökel zostavil roku 1549 protestanskú vierouku pre päť východoslovenských miest, ktorú o desať rokov napodobnily i mestá stredného Slovenska. Roku 1614 sišla sa evanjelická synoda v Spišskom Podhradí, aby zriadila samostatný východoslovenský seniorát s centrom v Bardejove.

Činnosť protestantov nezostala bez odpovede katolíkov. S pomocou jezuitskej rehole biskupi katolícki začali nazpät' katolicizovať' svojimi ško-

lami v Košiciach, Prešove, Levoči, Sp. Pohradí, Humennom a Užhorode.

Nesnášanlivosť a zápolenie medzi katolíkmi a evanjelikmi, zpočiatku kultúrne, sa prenieslo z kostola a školy i na bojište. Za nastalých náboženských bojov bol náš ľud hrozne zbedovaný a ožobráčený. Ponad náš kraj prehrmelo povstanie Bethlena, J. Rákoczyho, Tököľá, ktoré malo strašné a presmutné následky v popravách a vraždách.

Do tých dôb spadá i usporiadanie pomerov našej cirkvi. Na gréckokatolícke fary dochádzali v nedostatku našich duchovní z Haliče od ruského biskupa v Przemyslu. A tak tomu bolo do roku 1491 i pozdejšie. Za všelijakých vojen a vnútorných bojov v poľsko-ruskom kraji prichádzali k nám ruskí kňazi i mnísi, ktorí sa neusadzovali iba medzi svojimi súkmeňovcami v pohraničných krajoch Slovenska, ale prišli i na čisto slovenské gr.-kat. farnosti a zapojili tieto do náboženskokultúrnej sféry ruskej.

Reformácia ujímala sa i medzi slovenskými gréckokatolíkmi. Niekde sa ujala dobrovoľne, niekde násilne. V hornom Gemeri niektoré bývalé gréckokatolícke farnosti prijaly dobrovoľne nové protestantské hnutie a niektoré tomu hnutiu silne

odporovaly. Tak napríklad Šumiac, Telgárt, Vernár, Pohorelá, Polomka a všetky bývalé gr.-kat. farnosti v breznianskom okruhu nikdy nesúhlasily s novou vierou. Niektoré z nich ostali verné cyrilometodejskému dedičstvu, ostatné pristúpily a ostali už verné latinskému obradu.

Gréckokatolíci na Slovensku pred prijatím sv. Sjednotenia.

V pohnutých časoch náboženských bojov medzi gréckokatolíkmi Slováckmi mal vplyv nielen protestantizmus, ale udomáčňovalo sa i pravoslávie a to zväčša nevedome. Naša cirkev bola závislá už značne od hierarchie ruskej a tak ruskí kňazi priniesli k nám i nesjednotenie.

Od dávnych čias bola snaha sjednotiť cirkev staroslovenskú s Rímom, najmä v štátoch, kde vládol panovník katolík. U nás únia bola by sa ľahšie uskutočnila než v iných susedných krajinách so staroslovenským obradom, ale tomu na príčine boli neblahé okolnosti Uhorska. Porážkou u Moháča r. 1525 katolícka cirkev stratila asi 10 biskupov a Turci zaľahli veľké územie.

Katolícka cirkev ostala bez svojich arcipastierov,

vydaná na pospas tureckým nájazdom a protestantizmu, ktorý za pomoci šľachty a nemeckých miest mohol sa nerušene šíriť. Katolícka cirkev, ktorá prežívala najkrutejšie hodiny, nemohla pomýšľať na úniu nesjednotených gréckovýchodných pravoslávnych v Uhorsku, lebo išlo o jej bytie a nebytie. Musela myslieť najprv na svoju záchranu a posilnenie svojho postavenia a až potom urobiť príslušné kroky na získanie nesjednotených kresťanov východných.

Avšak niektoré gréckokatolícke farnosti nestražili nikdy sjednotenie, keďže podliehali pod právomoc ostrihoňského arcibiskupa, pozdejšie pod právomoc rožňavského a spišského biskupstva. Privtelené boli len značne neskoršie k ostatným farnostiam pod správou staroslovenskej cirkvi.

Sjednotenie gréckokatolíckej cirkvi s Rímom.

Staroslovenská cirkev východného obradu na našich územiach bola v hroznom stave. Doma nemohla sa na nikoho oprieť a od nikoho nemohla čakať pomoc a záchranu. Ľud bol v otroctve, inteligencia sa už ľahostajne chovala voči svojmu obradu a duchovenstvo bolo bezmocné proti výčinom šľachty a neprajníkom nášho obradu.

Tento presmutný stav sa ešte zhoršoval tým, že už nemohla sa naša cirkev staroslovenská na Slovensku opierať ani o bratskú staroslovenskú cirkev ruskú, pod ktorú cirkevne patrila. V ruskej staroslovenskej cirkvi boli tiež hrozné pomery a svetská moc si úplne vyvlastnila právomoc nad pravoslávnu cirkvou.

V XVI. storočí v bývalom kráľovstve poľskom priviedlo ruskú cirkev k sjednoteniu smutné postavenie staroslovenského obradu. Kňazstvo bolo zotročené šľachtou, pospolitý ľud žil už v úplnej náboženskej vedomosti a ľahostajnosti, inteligencia prešla buď na protestantizmus alebo prijala latinský obrad.

Carihradskí patriarchovia, ktorí si osvojovali právomoc nad ruskou cirkvov, vôbec sa nestarali o jej osud. Roku 1598 Teodor, ruský cár, pozdvihol moskovskú metropoliu na patriarchát, čím ruská nesjednotená cirkev odpadla od Carihradu a bola podrobená Moskve. Tieto okolnosti pripravily pôdu prijať sv. Sjednotenie.

Staroslovenskí ruskí biskupi pod vedením Michala Ragozu, kijevskeho metropolitu, boli hotoví uznať biskupa rímskeho za hlavu cirkvi pod podmienkami, že staroslovenské kňazstvo dostane všetky privilégia latinského kňazstva a že staroslovenský

východný obrad nebude zmenený a pcrušený.

S tými podmienkami dvaja biskupi: Hypatius Potej a Cyril Terlecký odišli do Rínia a v Ríme menom svojich cirkvi složili katolícke vierovyznanie. Pápež Klement VII. ich srdečne prijal, súhlasil s podmienkami a tieto potvrdil.

Avšak na všeobecné sjednotenie bol svolaný i snem roku 1596 v Breste, na ktorý sa dostavili aj protivníci únie. Na sneme bola slávnostne prijatá a vyhlásená únia s Rímom a tak staroslovenská cirkev v týchto krajoch patrila pod svrchovanosť pápeža rímskeho.

Po tomto cirkevnom sneme však nastal náboženský boj medzi gréckokatolíkmi a pravoslávnyimi. Pomocou poľských protestantov a pravoslávnych kozákov zabíjali bezbranných uniátov, pustošili chrámy, kláštory a cirkevné majetky habali. Rímsko-katolícka šľachta a duchovenstvo ľahostajne sa na toto počínanie pozerali. V tých časoch zahynulo veľa uniátov mučeníckou smrťou.

Avšak myšlienka únie nezahynula, ale šírila sa. Zásluhou múdreho a energického metropolitu Benjamina Ruského začala sa sjednotená cirkev brániť. Protestoval spomenutý metropolita na ríšskom sneme proti násiliam, založil duchovný sjednotený

seminár a obnovil staroslovenskú baziliánsku rehoľu ktorá sa oddala úplne do služieb sjednotenia.

Pomocníkom Ruského bol sv. Jozafát, horlivý bazilián a arcibiskup sjednotených, ktorý za sjednotenie zomrel aj mučeníckou smrťou r. 1623.

Po smrti týchto dvoch veľkých mužov sjednotenej cirkvi, jednota sa začala utešene rozširovať vo všetkých ruských krajoch pod mocou poľskou. Roku 1692 prijal úniu biskup premyseľský, pod ktorého patrili i slovenskí gréckokatolíci, pred zriadením mukačevského biskupstva, r. 1700 Ľvovský biskup, roku 1702 lucký biskup a roku 1708 i Ľvovské cirkevné bratstvá.

Začiatkom XVIII. stor. mala sjednotená staroslovenská cirkev východného obradu na ruských územiach už 9 biskupov s 5000 farnosťami.

Sjednotená cirkev potom roku 1720 prijala v Zámosti na sneme uniátov dôležité zákony pre gréckokatolícku cirkev.

Sjednotenie gr. - kat. cirkvi s Rímom v bývalom Uhorsku.

Bretská únia uzavretá roku 1598 dala popud i predstaviteľom staroslovenskej východnej cirkvi

v Uhorsku, aby hľadali podobné riešenie cirkevnej otázky a tak sa vymanili z otroctva šľachty a vysokých rodov, ktorí svojvoľne menovali biskupov, predstavených kláštorov, kňazov a pod. Hrabali tiež majetky cirkevné, farnosti gréckokatolícke dávali pod svrchovanosť protestantom alebo rímskokatolíkom.

Prvý, kto nastolil otázku sjednotenia staroslovianskej cirkvi s Rímom, bol mukačevský biskup Bazil Tarasovič (1633-1646). Pohneval sa preto naň i sedmohradský knieža Juraj Rákoczy, ktorý chcel istú časťku staroslovianskej cirkvi v Uhorsku previesť na protestantizmus. Biskup Bazil Tarasovič z Mukačeva, kde bolo sídlo istej čiasťky staroslovianskej cirkvi v Uhorsku, chystal sa odísť do Jasova, aby tam složil katolícke vierovyznanie, ale v tom mu prekazil Rákoczy, keď ho dal uvrhnúť do žalára a viac sa nesmel vrátiť do svojho biskupského sídla.

Tarasovičom započatá únia sa začala šíriť. Vdova grófa Jána Drugetha, rodená, Anna Jakušičová, keď videla smutný stav staroslovianskej cirkvi, s pomocou svojho brata Juraja Jakušiča, biskupa jagerského, začala privádzať kňazstvo na cirkevnú úniu.

Grófkou prijala do užhorodského hradu dvoch učených baziliánskych rehoľníkov Petra Rostošina

ského a Gabriela Košoviča, aby sa tam oboznámili s podmienkami únie.

Na podnet Petra Rostošinského sišlo sa kňazstvo z okolia užhorodského a zemplínskeho na užhorodskom hrade 24. apríla roku 1646, na gréckokatolícky sviatok sv. Juraja, aby rokovali o sjednotení s Rímom.

Z prítomných kňazov 63 složili katolícke vierovyznanie do rúk jagerského biskupa Jakušiča.

Sjednotenie stalo sa len za podmienok, že všetky obrady gréckej cirkvi budú zachované v celosti, že biskupi budú volení gréckokatolíckym kňazstvom a potvrdzovaní pápežom, že sjednotení budú účastní všetkých prvolégií latinského obradu.

Avšak takto dojednaná únia nemala valného účinku. Nebola nikým podpísaná a za smluvu sa nikto nezaručil. V tom čase už potom i kardinál Pazman s jezuitmi agitoval za úniu, ale všetko bolo ešte neisté.

Po smrti Tarasovičovej kňazstvo vyvolilo si za biskupa Rostošinského, ktorý roku 1648 dostavil sa na trnavský snem a v mene 400 gr.-kat. kňazov vyhlásil cirkevnú úniu staroslovenskej cirkvi v Uhorsku.

Roku 1652 svolal zasa do Užhorodu 6 arcidiakonov a zostavil žiadosť k pápežovi o schválenie svojho počínania. Lenže pomoc prišla pozde.

V tom čase vdova Juraja Rakóciho vyvolila i nesjednoteného biskupa a tak staroslovenská cirkev v Uhorsku dostala sa do vnútorných náboženských bojov. Biskupstvo sa rozdvajilo. Peter Rostošinský v Užhorode bol biskupom uniátov v stolici Spišskej, Šarišskej, Zemplínskej a Sabolčskej. Ostatné kňazstvo podliehalo pod právomoc nesjednoteného biskupa Zejkáňa v Mukačeve.

Obrat v našej gréckokatolíckej cirkvi urobil až biskup Jozef de Kamellis, Grék, poslaný z Ríma. Tento horlivý grécky biskup bol nadšencom za úniu, hneď po svojom príchode r. 1690 vydržoval schôdzky duchovných, pri ktorých si od nich vyžiadaval katolícke vyznanie viery a vyhlásil sjednotenie s Rímom.

Sjednotenie sa hladko a najskôr šírilo na slovenskom území, t. j. v Zemplíne, Šariši a Spiši. Jozef de Kamellis vydržoval cirkevné synody 25. sept. 1690 v šarišskom Zborove, 17. novembra t. r. v Stropkove, 14. dec. v Humennom. Jeho snaha nebola márna, pochopenie bolo všade, keďže šlo o povznesenie nášho obradu.

V ostatnej čiaske mukačevského biskupstva udržalo sa nesjednotenie až do r. 1728. Jozef de Kamellis nemohol dokončiť sjednotenie, lebo pre povstanie musel zanechať biskupské sídlo a presta-

hoval sa do Prešova, kde zomrel roku 1706.

Po smrti Jozefa de Kamillisa obnovili sa zasa spory o prvenstvo nad biskupstvom mukačevským a nad vládou nad staroslovenskou cirkvou v Uhorsku. Odrazu bolo viac biskupov. Kňazstvo vyvolilo Jozefa Hodermarského. Rím potvrdil biskupa premyseľského Vinického, Rakoczy postavil za biskupa Petronia Kaminského, biskup jagerský sa tiež prehlásil za biskupa gréckokatolíkov. Je celkom pochopiteľné, že za takých okolností na mnohých miestach sjednotení zasa odpadali od katolíckej cirkvi prachádzali na pravoslávie a na kalvínstvo. Ba mnoho farností odoprelo akékoľvek náboženstvo a riadilo sa samostatne podľa svojich náboženských názorov.

Z týchto čias bola potom naša staroslovenská cirkev násilne podrobená pod právomoc jagerských biskupov. Najmä od 20. júna 1718 nesmeli naši duchovní nič robiť bez povolenia pánov.

Proti právam gréckokatolíckej cirkvi sa veľmi prehrešili jagerskí aristokratickí biskupi: gróf Erdödy, gróf Eszterházy, Barkóczy a mnohí iní. Ako maďarskí grófi, nemali taký záujem o čiste cirkevné potreby, ako radšej pre svoje osobné aspirácie.

Dňa 5. februára 1749 gréckokatolícky klérus obrátil sa cestou viedenského nuncia na pápeža so

sťažnosťou. O dvadsať rokov neskoršie poverila mukačevská synoda biskupa Jána Bradáča viesť deputáciu do Viedne a žiadať pomoc proti jagerskému biskupovi, grófovi Esterházymu. Koniec tým útrapám gr. kat. duchovenstva urobila cisárovná Mária Terezia, vymožúc u pápeža 19. septembra 1771 kanonizovanie gr. kat. biskupstva v Mukačeve.

Prvým kanonizovaným biskupom pre gréckokatolíkov v Uhorsku stal sa Ján Bradáč (1767-1772).

Slovenskí gréckokatolíci v rámci mukačevského biskupstva.

Vznik mukačevskému biskupstvu dal staroslovenský kláštor na Černečej Hore pri Mukačeve. Tradícia však pripisuje starší pôvod biskupstva, ktorý má vraj siahať do cyrilometodejských čias. Faktom však ostáva, že v týchto oblastiach, i keď nie priamo sv. vierozvestcovia ohlasovali kresťanskú blaho-zvesť, ale už ich učeníci pravdepodobne tu boli a krstili slovanských pohanov.

Významný kláštor na Černečej Hore založil alebo len obnovil utekajúce litovské knieža Teodor Koriatovič. Povolal sem ruských mníchov. Kláštor sa stal pozdejšie sídlom biskupov a strediskom staroslovenskej osvety.

Záznamy o biskupstve máme z roku 1440. Ako prví biskupi sa spomínajú v listinách : Lukáš a Ján. Od roku 1530 až do roku 1623 bolo viac biskupov, ale ich právomoc bola veľmi obmedzená a nesiahala všade na slovenské územie.

Až roku 1623 knieža Gabriel Bethlen vymenoval za biskupa Petronia, ktorý sa už tituloval „biskupom všetkých cirkví gréckeho obradu v stolici Berežskej, Užhorodskej a Marmarošskej.“ Po smrti Petonia tiež Bethlen vymenoval Jána II. Gregoroviča (1627-1633), ktorý rozšíril biskupskú moc až na Šarišskú stolicu. Bol vzdelaným mužom. Od roku 1633 až do roku 1772 boli biskupi, ktorí sa starali o sjednotenie gréckokatolíkov s Rímom a týchto sme spomínali v predošlej kapitole.

Skutočným organizátorom a zakladateľom mukačevského biskupstva bol Andrej Bačinský (1772-1809). Študoval aj v Trnave. Bol veľmi vzdelaný muž. Jeho staraním dostal sa jezuitský kláštor pre biskupský palác v Užhorode a zámok grófov Drughovcov pre duchovný seminár. Na jeho podnet založila Mária Terezia kapitolu a bohoslovecké lyceum a zriadila tri vikariáty : košický, marmarošský a satumarský. Roku 1780 Bačinský sa presťahoval z Mukačeva do Užhorodu. Reorganizoval kláštory

a vzdelával kňazstvo. Od jeho nastolenia kňazstvo sa už stále pridržovalo sjednotenia. Pracoval i na poli osvety.

Nástupcom Bačinského sa stal Alexej Povči (1816-1831). Za neho bolo založené i druhé gréckokatolícke biskupstvo v Prešove. Od roku 1837-1864 bol biskupom mukačevským Bazil Popovič.

Biskup Bazil Popovič dal vystaviť 300 murovaných chrámov, založil základinu pre kňazské vdovy a prežil ťažkú dobu maďarskej revolúcie. Za 27 rokov svojho biskupstva podporoval národné povedomie svojho kňazstva a ľudu. Veľmi blahodárne podporoval literatúru a osvetu slovanskú. Bol všeobecne milovaným a dobrým biskupom pre Slovákov i Rusínov.

To, čo zasial a urobil na poli staroslovenskej kultúry a vzdelanosti biskup Bazil Popovič, akoby z koreňa chceli zničiť a vyhubiť nástupcovia jeho. Už biskup Pankovič slávne sa preslávil svojimi maďarizátorskými plánmi a zásahmi. Z jeho čias sa gréckokatolícke kňazstvo pomaďarčilo a odcudzovalo slovenskému a ruskému gréckokatolíckemu ľudu. Kňazom zakázal predplácať slovenské noviny, staroslovenské cirkevné spolky rozpustil a pomaďarčil i školy. Po ruke mu šla vo všetkom vtedajšia ma-

ďarská vláda. Svetská inteligencia sa už ľahostajne na toto pozerala lebo už bola tiež silne pomadžarčená. Národovci slovenskí a ruskí boli už bezmocní proti maďarizačnej politike. Ľud bol vysílený odvekým bojom za svoje ľudské práva a zastrašený krutovládou pánov.

Biskup Július Fircák (1881-1912) snažil sa napraviť, čo sa ešte dalo, ale maďarizácia a strašné pomery zúrily už nezadržateľne. Slovenskí a ruskí gréckokatolíci začali sa hromadne sťahovať do Ameriky, aby sa vymanili z hrozného nešťastia a biedy.

Roku 1912 z mukačevského biskupstva bolo vykrojené nové biskupstvo pre maďarských gréckokatolíkov v Hajdudorogu, ktorého liturgický jazyk stal sa grécky, ale užíva sa i jazyk maďarský ako výpomocný.

Za prvej svetovej vojny bol mukačevským biskupom Antón Papp. Za jeho nastolenia maďarizácia ďalej zúrila medzi naším ľudom.

Po vojne, keď biskup Papp odišiel do Maďarska, novým biskupom sa stal Peter Gebej (1924-1931). Za biskupa bol posvätený na Velehrade. Za jeho nastolenia viedol sa náboženský boj medzi nesjednotenými a gréckokatolíkmi, ktorý sa však jeho pričinením skoro skončil.

Od roku 1932 mukačevským biskupom sa stal Alexander Stojka, ktorý umrel r. 1943. Stolec mukačevského biskupstva je dnes osirelý.

Slovenskí gréckokatolíci v rámci prešovského biskupstva.

Prešovské biskupstvo bolo kanonizované pápežom Piom VII. roku 1818.

Prvým biskupom sa stal Gregor Tarkovič (1816-1841). Novému biskupstvu kráľ daroval rezidenciu, stoličný chrám a kláštor i kostol bývalých minoritov. Bola založená kapitula. Bohoslovci študovali v Pešti, vo Viedni, v Trnave a v Užhorode. Gregor Tarkovič (1818-1841) zaslúžil sa o zorganizovanie novozaloženého biskupstva.

Jozef Gaganec (1842-1875) staral sa o osvetu duchovenstva a bol i čestným podpredsedom Matice slovenskej, o čom sa zmienujú i letopisy Matice slovenskej.

Biskup Dr. Mikuláš Tóth (1876-1882) založil v Prešove duchovný seminár a jeho nástupca Dr. Ján Vályi (1882-1911) vybudoval v Prešove učiteľský ústav a internáty.

Za svetovej vojny bol prešovským biskupom

Dr. Štefan Novák, ktorý čulo podporoval maďarizáciu slovenských farností. Po vojne odišiel do Maďarska, kde v Pešti zomrel r. 1932.*)

V rokoch 1919-1922 spravoval biskupstvo vikár-prelát Dr. Mikuláš Russnák a v rokoch 1922-1927 administrátorom prešovského biskupstva bol biskup Dr. Dionýz Njaradi.

Sv. Stolica roku 1927 vymenovala za biskupa prešovského J. E. Pavla Gojdiča. Roku 1939 stal sa i administrátorom mukačevského biskupstva na Slovensku. Biskup Gojdič povolil výchovu slovenského kňazského dorastu, povolil Jednotu sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach pre gr.-kat. Slovákov a dal povolenie na tlačenie slovenských kníh pre súkromné potreby slovenských veriacich. Nariaďoval kňazstvu, aby v slovenských farnostiach kázalo slovensky, v školách katechizovalo tiež slovensky.

Gr.-kat. kláštory v mukačevskom a prešovskom biskupstve.

Na území terajšieho Slovenska sú dve grékokatolícke rehole a to: rehoľa OO. Redemptoristov a rehoľa OO. Baziliánov. Rehoľa Redemptoristov

*) písal pre slov. veriacich pastierske listy len v slovenčine.

má kláštor a chrám v Michalovciach, rehoľa baziliánov má dočasné sídlo na gr.-kat. fare v Medzilaborciach a na Bukovej Hôrke pri Stropkove.

Pôvodne na Slovensku pracovala rehoľa baziliánska až do svetovej vojny. Keď baziliánske kláštory roku 1921 v ostatnom biskupsve mukačevskom podrobily sa reorganizácii, ktorú previedli baziliáni z ruského územia poľského, vtedy i ostatní starí baziliánski mníši opustili kláštory na Slovensku a presťahovali sa na Podkarpatskú Rus. Až do roku 1939 baziliánska rehoľa nepôsobila na Slovensku.

Roku 1939 slovenskí baziliánski príslušníci opustili obsadenú Podkarpatskú Rus a presťahovali sa dočasne do Medzilaboriec.

Baziliáni mali kedysi starý kláštor na Bukovej Hôrke pri Stropkove a v Krásnom Brode pri Medzilaborciach. Kláštor v Krásnom Brode siaha svojím počiatkom až do XIV. storočia. Roku 1914 bol vo vojne rozrúbený a dnes stojí v rumoviskách. Zachoval sa iba zázračný obraz Panny Márie.

Kláštor na Bukovej Hôrke pri Stropkove bol založený roku 1796. Dnes je z neho už tiež iba rumovisko. Baziliánska rehoľa dnes teda nemá na Slovensku ani jeden kláštor.

Rehoľníci redemptoristi prišli na Slovensko

roku 1921. Boli to Česi latinského obradu, ktorí prevzali náš obrad. Najprv účinkovali vo Stropkove a pozdejšie vybudovali si v Michalovciach kláštor s kostolom. Dnes však gr.-kat. redemptoristi majú už slovenské vedenie rehole, majú svoj slovenský dorast a majú svoj slovenský seminár. Bohoslovci študujú už doma na Slovensku.

Na Slovensku pôsobia ešte i gr.-kat. rehoľnice a to ženskej rehole baziliánskej v Prešove a Medzilaborciach a kongregácie ženskej SS. Myronosic v Prešove a Michalovciach. I toto vedenie ženských reholí je tiež už v slovenských rukách.*

Ako vidno, po vymretí starých baziliánskych mníchov na Bukovej Hôrke a Krásnom Brode, na Slovensku naťeraz niet pre gr.-kat. Slovákov slovenského rehoľného a misionárskeho dorastu. Či jestvujúce rehole postarajú sa i o slovenský dorast, ukážu nám to len budúce pomery, No je veľmi naliehavou otázkou, aby pre gr.-kat. Slovákov boli odchovaní i roduverní mnísi. Slováci gréckokatolíci, ktorí by v slovenskom národno-náboženskom duchu pôsobili medzi gr.-kat. slovenským ľudom. Každý národ má svojich rehoľníkov, iba slovenskí gr.-kat. ostali úplne

*Najmä gr.-kat., sestričky v Michalovciach vedú vo vzornom slovenskom duchu svoju detskú opatrovňu.

bez rehoľného slovenského dorastu a to nie vinou svojou, ale vinou nepriaznivých pomerov politických, keď sa nechcelo vedieť, nielenže o nejakom kňazskom a rehoľnom slovenskom doraste ale ani o samotnej existencii gr.-kat. Slovákov. Mnohí gr.-kat. Slováci opustili neslovenské gr.-kat. rehole a buď sa stali svetskými kňazmi alebo prestúpili do latinských kláštorov. Neslovenskí duch reholí im nedal možnosť uplatňovať sa v slovenskom duchu. Najnovšie pomery nasvedčujú tomu, že obrat nastáva i tu a že dožijeme sa v krátkom čase i prvých gr.-kat. slovenských misionárov, rehoľníkov a rehoľníc.

Štatistika obyvateľstva.

Štatistika obyvateľstva podľa úradného maďarského sčítania ľudu z roku 1890 na území terajšej Šarišsko-zemplínskej župy v jednotlivých okresoch zostavené podľa soznamu obcí, vydaného maďarským kráľovským štatistickým úradom v roku 1892 za redakcie Dr. Jozefa Jekelfalussyho, podľa ich terajšieho územia v pomere ku gréckokatolíkom udáva :

	Počet všetkých obyv.	Slovákov	Maďarov	Nemcov	Rusínov	Gr.-kat.
Prešov	60.186	50.499	4.068	3.725	1.162	7.275
Bardejov	36.215	21.201	513	2.997	10.186	12.473
Sabinov	38.465	27.153	953	2.159	7.387	11.522
Giraltovce	15.834	11.543	726	1.110	2.125	3.491
Stropkov	24.554	7.963	270	2.467	12.510	16.369
Medzilaborce	16.719	3.746	277	1.663	10.548	13.363
Humenné	30.347	20.823	1.581	1.834	5.018	7.605
Vranov n/T.	25.936	21.656	1.571	1.463	803	7.698
Michalovce	49.203	40.904	4.064	3.599	38	26.542
Trebišov	33.888	24.984	6.202	1.601	509	13.001
	331.847	230.362	20.525	22.619	50.086	116.309
Gréckokatolíkov dovedna					116.	309
Rusínov —					50	086
Ostáva gréckokatolíkov Slovákov						66. 223

To isté o dnešných okresných sídlach :

	Počet všetkých obyv.	Slovákov	Maďarov	Nemcov	Rusínov	Gr.-kat.
Prešov	10.371	5.573	2.670	1.786	106	990
Bardejov	5.069	3.294	358	1.188	27	173
Sabinov	2.817	2.007	499	250	20	403
Giraltovce	887	597	80	110	—	80
Stropkov	2.118	927	81	920	10	88
Medzilaborce	1.330	46	88	386	748	806
Humenné	3.738	1.518	1.002	910	31	414
Vranov n/T.	1.701	825	580	260	—	201
Michalovce	4.502	2.098	1.577	774	8	1.083
Trebišov	4.189	3.561	386	225	—	2.193
	36.722	20.708	7.311	6.809	950	6.431

V okresných sídlach všetkých gréckokatolíkov 6.431
z toho Rusínov — 950

Ostáva gréckokatolíkov Slovákov 5.481

Poznámka : 1. Rozdiel medzi celkovým počtom a počtom obyvateľstva podľa národnosti (8255) tvorí asi 200—250 Rumunov, Chorvátov a Srbov a asi 8000 »iných« (aj v štatistike takto »egyéb« — vykázaných).

2. Popri gréckokatolíkoch v celej terajšej Šarišsko-zemplínskej župe bolo dovedna len 9 (deväť) p r a v o s l á v n y c h :

Na území terajšej Šarišsko-zemplínskej župy roku 1890 bolo gréckokatolíkov-Slovákov 66.223, kým Rusínov len 50.086, takže Slovákov-gréckokatolíkov bolo o 16.137 viac, ako gréckokatolíkov-Rusínov.

Štatistika podľa posledného sčítania ľudu v bývalej republike z roku 1930 gréckokatolíckych Slovákov v kombinácii s Rusínmi a s náboženstvom gréckokatolíckym v jednotlivých východoslovenských okresoch udáva:

	Rusínov	Grécko- katolíkov	Grécko- katolíkov Slovákov
Bardejov	13.216	13.988	772
Gelnica	110	3.826	3.716
Giraltovce	636	4.362	3.626
Humenné	948	4.302	3.354
Kežmarok	655	1.490	835
Košice-mesto	801	4.722	3.921
Košice-vidiek	111	5.942	5.831
Levoča	1.080	2.567	1.559
Stará Ľubovňa	6.228	9.719	3.491
Medzilaborce	14 944	15.952	1.008
Poprad	99	1.051	952
Prešov	937	8.545	7.608
Sabinov	6.797	11.031	4.234
Snina	19 891	21.252	1.361
Stropkov	16.891	19.502	2.611
Spišská Nová Ves	1.396	2.208	812
Spišská Stará Ves	1.192	2.476	1.284
Vranov	512	9.668	9.156
Michalovce	374	17.831	17.457
Sobrance	1.810	13.450	11.640
Brezno nad Hronom	19	3.454	3.435
Trebišov	216	18.484	*18.268
Kráľovský Chlumeč	489	7.874	*7.385
Veľké Kapušany	145	4.912	*4.767
Moldava nad Bodvou	107	2.134	*2.027

*Gréckokatolíkov-Slovákov a Maďarov.

Na východnom Slovensku v bývalej republike podľa toho dovedna bolo Rusínov 89.632. Príslušníkov grécko-katolíckeho náboženstva 210.742. Ak odrátame Rusínov z úhrnného počtu gréckokatolíckeho vyznania, ostane 121.110 osôb gréckokatolíckeho náboženstva, ktoré okrem nepatrného zlomku Maďarov, boli všetky slovenskej národnosti. Podľa toho na východnom Slovensku v bývalej ČSR bolo o 31.478 viac gréckokatolíkov-Slovákov, ako Rusínov.

Dnešný stav gr.-kat. Slovákov.

Slovenskí gréckokatolíci sú dnes podriadení pod právomoc prešovského biskupa J. E. Pavla Gojdiča, ktorý je tiež i administrátorom mukačevskej diecézy na Slovensku. Teda dnes na Slovensku sú gr.-kat. Slováci rozdvojení až v dvoch biskupstvách, v prešovskom a mukačevskom

Mnohí si myslia, že Slovákov gr.-kat. je vlastne iba hrstka. Ale to není pravda. Staré i nové štatistické číslce dávajú najlepšiu odpoveď tým, ktorí slovenských gréckokatolíkov bagatelizovali, alebo priamo zaznávali a nechceli ich ako takých uznať.

Na východnom Slovensku podľa česko-slovenskej štatistiky bolo 1930 121.000 gréckokatolí-

kov Slovákov. Dnes na Slovensku žije do 120.000 gr.-kat, Slovákov. Pri úprave hraníc s Maďarskom stratili sme do 20.000 gr.-kat. Slovákov

Gréckokatolíci Slováci v Maďarsku podliehajú pod právomoc biskupa v Užhorode a je ich tam, ako sme už spomenuli do 20.000 tisíc.

Gréckokatolíci Slováci žijú i v Chorvátsku. Prestažovali sa tam za panovania Márie Terezie z okolia Miškovca a Trebišova. Pre nich bolo založené gréckokatolícke biskupstvo v Križevciach. Biskup sídli však v Záhrebe. Dnes je tam gr.-kat. biskupom Ján Šimrák, chorvátsky národovec.

Taktiež v Amerike žije najmenej 150.000 gr.-kat. Slovákov. Naši americkí Slováci sa tam veľmi dobre uplatnili v priemysle, obchode, zemedelstve, politike a na kultúrno-náboženskom poli. Niet takmer na Slovensku gr.-kat. slovenskej rodiny, ktorá by nemala bríbužných v Amerike. Tam ukázali naši gr.-kat. Slováci, čo môžu urobiť, keď sú voľní a môžu slobodne žiť. V Amerike podliehajú pod právomoc ruského biskupa Bazila Takáča.

Stopy a pamiatky cyrilometodejské na Slovensku.

Stopy staroslovenského obradu zachovali si viaceré šarišské a gemerské rímskokatolícke a evanjelické kostoly, v ktorých ešte v minulom storočí pri reštauráciach sa ukázaly na stenách cyrilské nápisy a obrazy východných svätých. Tiež zachovali sa i ikony z XII. a XIII. storočia v spišských kostoloch.

Slovensko má i archeologické cyrilometodejské pamiatky: mosadzný kríž s cyrilským nápisom, nájdený medzi Ostrihomom a Komárnom v obci Šomode roku 1852 pri jazere Tata. Cyrilský oltárík, nájdený v Dolnom Kubíne Jozefom Kohútom. Chrámy a kaplnky, napríklad v Dražovciach pri Nitre, v Ostrolúke pri Zvolene, z doby cyrilometodejskej. Obec Močenok-Mučeník má tiež veľkú cyrilometodejskú tradíciu. Kaplnka na Beňuši pri Brezne je s trojramenným krížom, teda svedčí o staroslovenskom obrade.

Na Muráni a Štítniku bol patrónom kostola sv. Mikuláš, ktorý bol na Slovensku vo veľkej úcte, lebo máme i viac osad pomenovaných týmto menom. Tiež na okolí muráňskom a gemerskom

boly zasvätené všetky bývalé cyrilometodejské kostoly sv. Mikulášovi, a to : polomský, vlachovský a bystranský. Cirkevné náradie, kalichy, pečate poukazujú zjavne na cyrilometodejský pôvod. Také pamiatky mala donedávna obec Ochtiná, Tisovec, kostol revúcky mal tiež cyrilometodejské pamiatky. Sloh kostolov štitnického, šivetického a dlhoľuckého bol kedysi byzanstský.

Liturgický spev, cirkevný rok, sviatky a pôsty.

Pri verejných bohoslužbách už v dobe apoštolskej spievávali rozličné žalmy, hymny a spevy. Neskoršie gréckym vplyvom vždy viac a viac sa cirkevný spev vyvíňoval.

Zdokonaľovatelia východného cirkevného spevu boli najmä sv. Efrem, sv. Athanáz, sv. Bazil Veľký, sv. Ján Damascenský a iní.

V prvotnej Cirkvi nebolo osobitného sboru spevákov, ale veriaci hromadne spievali alebo od-
bavujúcemu kňazovi. Tento stav však netrval dlho. Čoskoro bolo potrebné zriadiť zvláštny sbor spevákov. Niekde cirkevní speváci mali i svoje zvláštne postavenie.

Pozdejšie uviedol sa do života striedavý sborový spev, ktorý pozostáva v tom, že sbor je rozdelený na dve skupiny. Jedna skupina spieva jeden verš a druhá druhý verš, ale obidve tým istým tónom. Tento spev sa zaviedol najskôr v Antióchii a potom v Carihrade a ztade uplatnil sa vôbec v gréckom obrade.

V gréckej liturgii spev má veľkú dôležitosť. Celá bohoslužba grécka sa spieva a to najmä v kláštoroch a katedrálach. Cirkevná vrchnosť stále pilne dozerá na cirkevný spev. Biskupi vo svojich diecézach z odborníkov pozostávajúcu komisiu zriaďujú, ktorá bedlí nad cirkevným spevom. Na učiteľských ústavoch a v seminároch venuje sa v gréckom obrade veľká pozornosť cirkev. spevu. Na dedinách kňazi i kantori učia cirkevnému spevu v nedeľných školách. V mestách a kláštoroch sú i zvlášť sborové školy spevu. Pri každom väčšom chráme je zriadený i samostatný spevokol. Východna cirkev pri liturgickom speve dnes neužíva nijakých hudobných nástrojov.

Grécka cirkev všeobecne používa tri spôsoby spevu: všetci veriaci spolu spievajú, alebo rozdelení na dva shory spievajú striedavo, alebo ľud spieva po predspevákovi

Gréckokatolícka východná cirkev, až na malé výnimky, používa juliánsky kalendár. Dnes medzi gregoriánskym a juliánskym kalendárom je 13 dní rozdielu.

Grécky cirkevný rok začína sa mesiacom septembrom. Začiatok cirkevného roku naznačuje sa í v liturgii.

Stredobodom cirkevného roku u gréckokatolíkov je Veľká noc. Veľká príprava na Veľkú noc sa začína triodionom. Príprava trvá 10 nediel.

Stredobodom veľkého pôstu je tretia nedeľa pôstna, nazývaná nedeľou uctievania kríža krestopoklonná s dojmavými slávnostnými obradmi uctievania kríža.

Sviatky sa rozdeľujú na nedeľné, pohyblivé, stále túto na sviatky Pána, Bohorodičky a svätých.

Gréckokatolícka cirkev drží i pôsty. Hlavný pôst je predveľkonočný čiže veľký pôst, ďalej pôst Bohorodičky od 1.—14. augusta; pôst pred Narodením Pána začína sa od 15. novembra; pôst pred sviatkom Petra a Pavla.

Okrem týchto pôstov sú ešte i na niektoré sviatky pôsty a na vigílie určitých sviatkov.

Pôst je predpísaný i na každú stredu a piatok v roku okrem voľných týždňov.

Chrámy a ich zariadenie.

Apoštolovia a prví kresťania zpočiatku odbavovali liturgiu v súkromných domoch. Pozdejší kresťania odbavovali liturgiu aj na cintorínoch. Už v III. storočí kresťania stavali chrámy a to najmä na Východe, v Antiochii, Edese, Nikomédii. Za prenasledovania však všetky chrámy boli zbúrané. Až cisár Konštantín milánskym ediktom zabezpečil slobodu kresťanstva a tak sa až po ňom začala stavba chrámov.

Grécke chrámy podľa slohu možno zadeliť na kupolovité, dúhové, štíhlé, krížne, štvorhranné a miešané z týchto slohov. Vývoj v cirkevnom gréckom staviteľstve bol až do IX.--X. storočia.

Najrozšírenejším chrámovým slohom je sloh podoby gréckeho kríža a kupolami v postriedku a na krajoch. Na každej kupole vypína na kríž. Chrámová kupola je pozlátená alebo postriebrená. Zvony sú umiestené v bočných kupolách. Podľa ruskej tradície niekde sa stavajú vedľa chrámu i zvláštne zvonice. Východný obrad pridržuje sa tradície východo-západnej polohy chrámu. Preto zpravidla v gréckokatolíckych chrámoch je oltár smerom na východ. Vchod je zo západnej strany.

Pred chrámom je plotom alebo múrom ohradené nádvorie alebo predsieň so stĺporadím

Grécke chrámy rozdeľujú sa na tri časti: predsieň, loď a svätyňa a to symbolicky znázorňuje Cirkev trpiacu, bojujúcu a víťaznú. Sú ešte i podrobnejšie zadelenia chrámov, ale dnes už prakticky nemajú význam, keďže dnes už niet katechumenov a verejných kajcníkov.

Svätyňu od lode delí drevený obrazový múr — ikonostáz. Pôvod ikonostáza pripisuje sa sv. Bazilovi Veľkému, ale spadá hlavne do doby obrazoborcov. Cirkev bohatými a skvostnými obrazmi na ikonostázu usilovala sa udržať v dušiach veriacich uctievanie obrazov. Ikonostáz je živou bibliou pre veriacich.

Hlavné obrazy vo východných chrámoch nachádzajú sa na ikonostázu, na ktorom sú troje dverí, vedúce do svätyne.

Zmienit' sa nám treba i o maľbe chrámov. Steny a klenba chrámu sa maľuje a tam sú tiež obrazy svätých alebo výjavy z Písma sv.

Liturgické rúcho vo východnom obrade je tiež zvláštne. Sú obleky diakonov, kňazov a biskupov.

Hlavné obleky diakona sú: stichár a orár.

Obleky kňaza sú: náplecník, stichár, epitra-

chél, narukavice a felon.

Biskup nosí všetky tie rúcha, čo kňaz, len rúcha biskupove sú ozdobnejšie. Biskupové odznaky sú: sakkos, omoforion, prsteň, náprsný kríž, mandyas, pastierska palica čiže biskupská palica, mitra.

Farba liturgického rúcha je rôzna. Zásadná je biela, čierna, červená a zelená.

Liturgické nádoby vo východnom obrade sa používajú tieto: čaša, diskos, kopija čiže liturgický nôž, asteriskos-hviezda, lyžička, ampulky na vodu a víno, kadidelnica, lodička na tymián, nádoby na sv. oleje a mnohé iné nádoby.

Gréckokatolícki biskupi pri požehnávaní ľudu používajú dvoj a trojramenných svietnikov.

Podrobnosti chrámu, liturgického rúcha a liturgických nádob nechceli sme uvádzať, lebo ide len o to, aby sme mali celkovú predstavu a pojem o východnom obrade vôbec a najmä, aby sme aspoň v hlavných črtách poznali našich gréckokatolíkov, ktorí nepravnosťou pomerov boli akoby zahalení rúškom tajomstva a zabudnutia.

Bohoslužby a sv. služba božia vo východnom obrade.

S veľkou okázalosťou a nábožnosťou grécko-katolícka cirkev odbavuje tiež rôzne bohoslužby, ktoré možno rozdeliť na tieto: večiereň, povečerie, polnočnica, utiereň, hodinky-časy, obednica.

Najdôležitejšou čiastkou bohoslužieb je sv. služba božia, ktorá sa takmer vždy lávnostne odbavuje vo farských i kláštoriských chrámoch.

Kedysi najkrajšie bohoslužby staroslovenské odbavovali sa deň a noc vo východných baziliánskych kláštoroch. Baziliáni a Studiti, východní mnísi, kedysi venovali sa len odbavovaniu cirkevných bohoslužieb a cirkevnej literatúre.

Večiereň vo východnom obrade je veľká, stredná a malá. Večiereň odbavuje sa v predvečer veľkých sviatkov. Stredná v ostatné dni.

Na veľké sviatky s večierňou je často spojené požehnanie chleba. Prinesú 5 chlebíkov, pšenicu, víno a olej. Chlebíky a pšenicu položia na zvláštnu k tomu určenú liturgickú nádobu, kde je tiež nadobka na víno a olej. Kňaz tieto dary požehnáva za slávnostného spevu a okúrovania darov. Toto žehnanie chleba je pozostatok z dávnych

kresťanských hostín, zvaných agapé. Tieto chlebíky sa potom rozkrajú a rozdávaajú veriacim po sv. službe, kňaz však zasa veriacich pomazuje na čelo posväteným olejom.

Povečerie je veľké a malé. Veľké sa odbavuje cez veľký pôst a malé inokedy.

Nočné bohoslužby sú polnočnica, ktorá býva nedeľná, sobotnajšia a každodenná.

Utieren sa odbavuje s najväčšou slávnosťou. Utieren je tiež nedeľná, sviatočná a každodenná.

Hodinky-časy sú malé a kráľovské. Kráľovské hodiny sa odbavujú len na vigílie určitých sviatkov a na Veľký piatok. S hodinkami je spojená i obednica.

Gréckokatolíci Slováci odbavujú sv. službu božiu jazykom staroslovenským. Staroslovenský jazyk však v dnešnom čase má rôzne krajové zafarbenie. Možno rozoznávať veľkoruské, maloruské a bulharské jazykové vplyvy ba bohoslužobný jazyk staroslovenský, podľa toho, medzi ktorým slovanským národom sa udržal. Gréckokatolíci Slováci užívajú maloruskej vyslovnosti, lebo žili dlhé časy s bratmi Rusínmi v jednej cirkevnej oblasti slovanskej.

Keby boli všetci Slováci ostali v obrade cyrilometodejskom, zaiste by boli mali veľký vplyv aj

na výslovnosť staroslovenského jazyka a mali by tiež svoje krajové zafarbenie. Tendenciou sv. Stolice je zaviesť a udržať pôvodnú čistotu cyrilometodejského jazyka vo východnom obrade.

Treba však vedieť, že obrady východnej cirkvi môžeme zadeliť do nasledujúcich skupín.

a) grécky obrad, ktorý má tieto triedy; čisto grécky, grécko-melchitský, grécko-románsky a grécko-slovanský. Tieto byzantské liturgie odbavujú sa v reči gréckej, arabskej, rumunskej a staroslovenskej.

b) sýrsky obrad, ktorý sa zasa delí na tieto triedy; čisto sýrsky, maronitský, chaldejský, malabársky.

c) koptský obvod, ktorý sa delí na egyptský a abesínsky.

d) arménsky obvod, ktorého liturgia je sosa-vená zo sýrskych a gréckých prvkov a z pôvodných armenských čiastok.

Gréckokatolíci používajú tri liturgie : sv. Bazila Veľkého, Jána Zlatoustého a Gregora Bohoslovca, takzvaná sv. služba predposvätených darov.

Sv. Služba božia Bazila Veľkého používa sa 10 ráz do roka, sv. služba Jána Zlatoustého používa sa stále a služba božia sv. Gregora používa sa v stredu a piatok vo veľkom poste, ako aj v prvé tri dni Veľkého týždňa.

Cirkevné zvyky a pobožnosti gréckokatolíkov Slovákov.

Hlavné čiasťky verejných bohoslužieb u gréckokatolíkov sú predpísané bohoslužby a sv. služba božia — liturgia. Avšak mimo toho sú tu ešte i iné obrady cirkevné akoby výhonky na dvoch hlavných konároch. Medzi takéto obrady patria procesie, rôzne pobožnosti a uctievanie Najsv. Sviatosti Oltárnej.

Procesie vo východnej cirkvi majú starú tradíciu. Veľký vplyv na vývoj procesií mala úcta sv. mučeníkov, prenesenie pozostatkov mučeníkov. Vo východnom obrade sú predpísané procesie a tieto sú liturgicky povinné. Na procesiách sa nesie kríž, zástavy a sväté ikony, Sú potom procesie prosebné odprosujúce a vďaky vzdávajúce, Boha oslavujúce. Sú potom procesie verejné a podľa miestneho zvyku. Gréckokatolíci Slováci veľmi radi zúčastňujú sa na procesiách a tieto vždy veľkolepe a slávnostne odbavujú.

Procesie sa konajú na chrámový sviatok, prvého októbra na ochrany Pokrov Bohorodičky, na Bohozajavenie ku rieke na svätenie vody, na Veľký piatok a Veľkú noc, na Nebevstúpenie a na Soslania sv. Ducha. Procesie idú i na púte. Pri procesii tri razy obíde sa chrám a čítujú sa sv. evanjeliá.

U gréckokatolíkov Slovákov krásne prekvitá i úcta Najsv. Sviatosti Oltárnej. Sviatkujú sa zväčša už i sviatky Božieho Tela a Božského Srdca. Sviatok Krista Kráľa sa všade nadšene svätí. Na Božie Telo sa už tiež robia i verejné procesie. Vyloženie Sviatosti Oltárnej býva na pobožnostiach mesačných ku Božskému Srdcu Isusovmu, na Veľký piatok a Veľkú noc. Používa sa i monštráncie. Každodenné sv. prijímanie nie je zriedkavosťou už takmer nikde. Pri kláštoroch i pri farských kostoloch sú rozšírené časté sv. spovede a sv. prijímania. Úcta Sviatosti Oltárnej u gr. kat. Slovákov je takmer jedinečná a najkrajšia medzi ostatnými gréckokatolíkmi.

Veľmi hlboko je zakorenená pobožnosť ku Bohorodičke. Vlastne mariánska úcta v celej katolíckej Cirkvi je možno povedať najkrajšia vo východnom obrade. Gréckokatolícka cirkev od najstarších čias veľmi si uctievala Matku Božiu. Mnohé chrámy vystavené na česť Bohorodičky. Slávne a svetoznáme ikony východného obradu, prekrásne hymny a pobožnosti (molebny, akatisty, modlitby, piesne) sú najlepším dôkazom vrelej úcty a mariánskej tradície medzi gréckokatolíkmi. Pútnické miesta hlásajú tiež slávu Panny Márie.

Gréckokatolíci Slováci vždy mali mariánsku

tradíciu. Mariánsku úctu demiesli Slovákem ešte sv. Cyril a Metod. Táto úcta preto tak silne prekvitá nielen medzi gr. kat. Slovákmi, ale i medzi rím. kat. Slovákmi, Niektoré pútnické miesta sú spoločné pre oba obrady ako to napríklad vidíme na Starých Horách a v Levoči.

Dnes u gr. kat. Slovákov je zavedený sv. ruženec, ha najnovšie krásne a dojemne sa ujímajú i májové a októbrové pobožnosti. Krásna je i úcta Sedembolestnej Bohorodičky.

Úcta svätých je tiež hlboko zakorenená. Teraz sa všade ujala pobožnosť sv. Cyrila a Metoda. Všeobecne sa uctieva i sv. Mikuláš, sv. Juraj, Ján Krstiteľ a Peter a Pavol, sv. apoštoli. Kedysi bola rozšírená úcta sv. Demetra, ktorá pravdepodobne u nás sa zakorenila s príchodom sv. vierozvestcov, lebo Grécko dodnes veľmi uctieva tohto mučeníka. Najnovšie z Haliče šíri sa úcta sv. Františka Asiského, sv. Antona Paduánskeho, sv. Terezky Ježiškovej.

Spomienkové pobožnosti a smútočné obrady, za úbohé zomrelé dušičky sú jedinečné a veľmi dojímavé. Východná cirkev často sa modlí za duše v očistci.

Rôznych pobožností a zvykov je toľké množstvo,

že by sa dala napísať o tom i zvláštna knižka.

Pútnicke miesto gr.-kat. Slovákov.

Gréckokatolíci Slováci od dávna radi chodievali na mariánske púte. Vo veľkej úcte majú obrazy Bohorodičky a pamätihodné miesta pútnické, zasvätené úcte Matky Božej.

Púte sa konajú do susedných farností na chrámový sviatok a tiež na blízke okolie, kde je nejaký mariánsky alebo kláštorň chrám.

Za bývaleho Uhorska gr.-kat. Slováci každoročne putovali do slávneho mariánskeho chrámu v Povči v hajdudorogskom gr.-kat. biskupstve. Za bývalej éry chodilo sa na púte tiež do Mukačeva, Užhorodu a Malého Berezného. Kedysi dávno, keď boly zariadené staré kláštory v Krásnom Brode a na Bukovej Hôrke, chodili naši Slováci i tam na púte.

Dnes najradšej putujú gr.-kat. Slováci z celého Slovenska na Levočskú Horu a gr.-kat. Slováci z Gemera chodia i na Staré Hory pri Banskej Bystrici. Taktiež zúčastňujú sa i na púti v Lucinej v Šariši a Klokočove v Zemplíne, kde sú staré a pamätihodné ikony Bohorodičky.

Najkrajšie púte najnovšie organizuje Jednota sv. Cyrila a Metoda s gr.-kat. slovenským kňazstvom pod menom „cyrilometodejské slávnosti“.

Cyrilometodejský kult a gr.-kat. Slováci.

Všetky veľké európske národy čerpajú veľkú časťku svojej duchovnej sily a húževnatosti z dávnych národných a náboženských tradícií. Národné tradície sú v úzkom súvisi s náboženskými tradíciami. Národná láska súvisí tesne s vierou a s náboženskými rozpomienkami. Tak je tomu i u Slovákov. Nikto nepochybuje, že naša cyrilometodejská tradícia, náš cyrilometodejský kult nemožno rozdeliť na národný a náboženský. Sú tesne spojené a na cyrilometodejskej tradícii sa vždy Slováci pevne udržali i za najťažších národných a európskych búrok.

Slovenské národné povedomie je tesne späté s menami a pamiatkami našich apoštolov sv. viery, s pamiatkami buditeľov a domácich svätých. V dnešných pohnutých časoch je u nás národná láska spojená s domovom domácich náboženských tradícií.

Avšak my, Slováci, musíme konštatovať i to, že naše cirkevné i národné dejiny máme ožiarovať pamiatkami domácich svätých. Toto je nie však

vždy a všade. Ešte dodnes nevidíme po našich chrámoch, kláštoroch, spolkoch a domácnostiach obrazy našich svätých vierozvestcov, ktorí pracovali medzi našim ľudom, poznali našu národnú dušu, s ňou cítili a trpeli. Často oduševňujeme sa za mužov, ktorí nemajú nič spoločného s našou cirkevnou a národnou tradíciou.

V našich slovenských dejinách skveje sa pamiatka sv. Cyrila a Metoda, ktorí ako jasný meteor za chvíľku ožiarili dejiny našich predkov a upozornili na Slovensko a Slovákov vtedajšiu Európu. Rozprúdili u nás náboženské a kultúrne hnutie, z ktorého potom čerpaly i ostatné slovanské národy. Naša vlasť je posvätená prácou dvoch veľkých apoštolov Kristovej blahozvesti.

Náboženská práca sv. Cyrila a Metoda je tak spojená s našimi dejinami, tomu svetlému bodu v našej minulosti máme venovať viac pozornosti, ak chceme s úspechom pestovať národné a náboženské povedomie. Poznanie života a práce sv. Cyrila a Metoda, úcta ich svätého príkladu nech bude významnou náboženskou a národnou složkou výchovy nášho slovenského ľudu. Keby sme si toho nevšíмали, sami by sme si boli na vine, keby sa náš ľud a naša inteligencia viere odcudzovala. Sv. Cyril

a Metod vtisli našim kultúrnym a literárnym dejinám náboženskú pečať. Ak chceme, aby si ju naša kultúra slovenská zachovala musíme si všímať cyrilometodejskej tradície a cyrilometodejského kultu. Pracujeme, aby sme sv. Cyrilovi a Metodovi postavili dôstojné oltáre v srdciach nášho ľudu. Národ, ktorý nectí dôstojne svojich apoštolov, nie je hodný života.

Slováci vo všeobecnosti neodkláňali sa od tradície otcov. V pohnutých i radostných časoch vždy obracali zrak k cyrilometodejskej minulosti. Bernolákovci, Štúrovci, Moyzesovci, Kuzmányovci s radosťou čerpali posilu a odvahu vo svojich národných zápasoch v cyrilometodejskej myšlienke.

Veľký cyrilometodejský biskup Štefan Moyzes (1797-1869) obnovuje v Banskej Bystrici redakciu „Cyrilla a Methoda“. Vykoná prisv. Stolicy v Ríme, aby sa jednotne svätiteľ sviatkov sv. Cyrila a Metoda dňa 5. júla. Mravne i hmotne podporuje každé podujatie smerujúce k cyrilometodejskému kultu.

Spolupracovníci Moyzesa Ján Palárik (1822-1870) a Juraj Slotta idú v šľapajoch veľkého cyrilometodejského ctiteľa. Sú cyrilometodejskí apoštolí minulého storočia na Slovensku, Prvý šíri cyrilometodejský kult čo redaktor „Cyrilla a Methoda“ a ne-

skoršie iných slovenských novín a druhý čo prvý správca Spolku sv. Vojtecha horlí za cyrilometodejské hnutie na Slovensku.

Potom Spolok sv. Vojtecha až do dnešných čias svedomite zveľaďuje pamiatku sv. bratov Cyrila a Metoda. Vo svojich podieloch, časopisoch knihách, pohľadniciach, obrazoch atď. snaží sa hlboko zakoreniť cyrilometodejský kult doma na Slovensku i medzi Slovákmi v Amerike.

Cyrilometodejské semeno Spolku sv. Vojtecha vzklíčilo nádherne v Amerike. Americkí Slováci neobyčajne rozvinuli úctu sv. Cyrila a Metoda. Založili si cyrilometodejské spolky, vybudovali cyrilometodejské chrámy, zasvätili si cyrilometodejské školy, vystavili viac než 200 oltárov k úcte svätých, zasvätili skoro 20 farností pod ochranu sv. bratov, prápory a štandarty spolkov sú s obrazmi sv. Cyrila a Metoda, založila sa i rehoľa sv. Cyrila a Metoda.

Všetci naši národní a náboženský pracovníci hľadeli svojím prorockým zrakom na cyrilometodejskú minulosť ako na národnú spásu, cyrilometodejské hnutie a obrodu považovali za jedine prospešnú na vzkriesenie slovenského rodu pod Tatrami, cyrilometodejské hnutie považovali za garanciu bytia slovenského národa medzi Tisou a Dunajom.

Za samostatnosti národ si tiež uvedomil veľký význam sv. bratov. Predstavitelia slovenskej samostatnosti vyhlásili 5. júl za národný a štátny sviatok, Mesto Bratislava hodlá vybudovať cyrilometodejský chrám ako vďaku za samostatnosť. Nitra obnovuje starodávne sídlo Metodovo, univerzitná pečať slovenská a slovenské mince sú cyrilometodejské.

Literárne a umelecky sa tiež pracuje na zveľadenie úcty sv. vierozvestcov. V novinách, časopisoch v rozhlase každoročne na sviatok sv. vierozvestcov pripomína sa ich význam pre národ.

Za samostatnosti cyrilometodejský kult na Slovensku prevzali do vlastnej opalery gr. kat. Slováci ako priami a živí dedičia cyrilometodejského pokladu.

Gréckokatolíci Slováci roku 1941 zakladajú v Michalovciach Jednotu sv. Cyrila a Metoda, jediný cyrilometodejský spolok na Slovensku. Usporiadujú ročne cyrilometodejské slávnosti v Michalovciach, podnikajú všetko, aby cyrilometodejský kult silne ujal sa najmä v ľudových vrstvách, ba i inteligenciu zapojujú do práce za dielo sv. otcov. Práca táto sa darí a dúfajme, že nájde porozumenie všade na Slovensku.

Rímski pápeži a gréckokatolíci Slováci.

Účinkovaním sv. Cyrila a Metoda dostal sa slovenský národ do spojitosti s rímskym apoštolským prestolom. Sv. bratia vždy hľadali oporu a pomoc u rímskych pápežov a tam ju i vždy našli. Ba i slovenskí panovníci Pribina, Kocel, Rastislav, Svätopluk hľadali ochranu u sv. Slovice. Teda styky slovenského národa s Rímom sú veľmi starého dáta a majú svoju starú tradíciu.

Rímski pápeži vždy bránili starosloviensku bohoslužbu. Pápež Hadrián II. potvrdil staroslovenské knihy a Metoda povýšil za arcibiskupa. Pápež Ján VIII. podporoval tiež sv. Metoda a zachoval bohoslužobný jazyk vo Veľkej Morave napriek veľkým útokom zo strany nepravínikov. Pápež Ján VIII. napísal: „Kto stvoril latinský, grécky a hebrejský jazyk, ten stvoril i slovenský ku cti a sláve svojej.“ Pápeži Ján X., Kliment VIII., Benedikt XIV., Lev XIII., Pius IX., Pius XI. vyzdvihovali pamiatku sv. Cyrila a Metoda a ochraňovali bohoslužobný staroslovenský jazyk.

Veľký cyrilometodejský pápež Lev XIII. v encyklike „Grande Mundus“ zdôrazňuje roku 1880 toto: »Chceme, aby všetci ctíli a prosili sv. Cyrila

a Metoda, aby oni skrze milosť, ktorú majú u Boha po všetkých východných krajinách ochraňovali kresťanstvo, katolíkom vyprosili stálosti, nesjednoteným však vôľu k sjednoteniu s pravou Cirkvou«. A inde zasa vraví: »Nie je nevyhnutné, aby všetci boli latiníci, ale aby všetci boli katolíci.«

A zasa pápež Pius XI. vo svojom cyrilometodejskom liste z roku 1927 píše: »Prirodzené je, že Cyrila a Metoda, hoci sú ozdobou a chlúbov celej Cirkvi, slovanské národy, ktoré ony nie bez veľkých námáh získali pre Krista, ešte zvlášť ich majú uctievať a nasledovať«.

Gréckokatolíci Slováci i dnes vrele ctia si námestníka Kristovho v Ríme a nie menšou láskou vinú sa i k jeho zástupcovi na Slovensku. V jednote s Rímom vidia svoju jedinú náboženskú a národnú záchranu.

Sv. Sjednotenie a poslanie gr.-kat. Slovákov.

Sv. Cyril a Metod naši apoštolovia žili vo veľkej dobe, ktorá rozhodovala nad osudom všeobecnej jednoty kresťanskej medzi Východom a Západom a tým i nad osudom východnej Európy. Sv. Cyril

a Metod sú i apoštolmi kresťanskej všeobecnosti a cirkevnej jednoty.

Kým ich rodák Focius pripravoval základ cirkevnému rozkolu, sv. bratia boli práve na ceste do Ríma, kde preukázali vernosť všeobecnej kresťanskej jednoty so strediskom v Ríme. Modlili sa a pracovali, aby Slovania ostali oddaní nerozdielnej všeobecnej Cirkvi Kristovej. Záveľ sv. Cyrila, keď sa pred svojou smrťou v Ríme vrúcne modlil, bola, aby Boh Slovanov zachoval v jednote viery a Cirkvi. Toto bolo i najvrúcnejšou túžbou sv. Metoda.

Učeníci sv. bratov rozišli sa medzi slovanské národy a šíria učenie cyrilometodejské, t. j. udržovali jednotu s náместníkom Kristovým. Gréckokatolícka cirkev nezahynula v našich krajocho, to môžeme pripisovať len sv. Sjedeneniu s Rímom. Náместník Kristov v Ríme vždy nás bránil proti nepriateľom obradu a staroslovenskej bohoslužby. Nebyť zásahov rímskeho apoštolského prestola, dávno by bola gréckokatolícka cirkev postupne zničená a jej pamiatka v našich krajocho vytretá. Lenže sv. Sjedenenie zachránilo nás pri živote dodnes.

A preto gr. kat. Slováci vedomí sú si toho že najlepšou zárukou a ochranou viery, mravov, nábožensko-národného ducha je práve jednota s ka-

tolíckou Cirkvou v Ríme, túto jednotu želajú i svojim pokrvným nesjednoteným bratom Slovanom. Gr. kat. Slováci sú si vedomí toho, že oni sú bezprostredne povolani tiež do spolupráce za misijné dielo sv. Sjednotenia.

Avšak sv. Sjednotenie nebudeme podporovať len čiste teoreticky, ale i prakticky.

Predovšetkým treba sa nám snažiť modliť sa za to, aby vzkrсло u nesjednotených bratov želanie spojiť sa v nerozlučnej jednote s pravou katíckou Cirkvou. Ďalej musíme byť stúpenkami kresťanskej lásky, pokoja a snášanlivosti.

Vernosťou k sv. Stolicy, stálosťou viery, horlivosťou za staroslovensky obrad, oddanosťou svojmu národu budeme najlepšie dokumentovať pred svetom, že sme hodní synovia sv. Cyrila a Metoda že sme hodní toho, aby sme sa stali mostom k sv. Sjednoteniu, aby sme boli ochotní a hotoví, podobne ako naši slovenskí cyrilometodejskí učeníci, na apoštolát medzi slovanskými pokrvnými bratmi, ktorí žijú mimo ovčiarne Kristovej.

Čas najlepšie ukáže, ako, kedy a kde sa zapoja slovenskí gréckokatolíci do apoštolátu za všeobecnú cirkevnú jednotu a za smierenie medzi kresťanským Východom a Západom. Teoretické a prak-

tické prevedenie tohto nášho cyrilometodejského misijného poslania ponechávame povolaným našim cirkevným činiteľom.

Zdôrazňujeme len toľko, že pracujeme a sme ochotní pracovať na diele o Sjednotenie, lebo chceme kráčať v šlapajoch sv. Cyrila a Metoda, ku ktorým sa i v hymne k ich počte už od najstarších čias modlíme takto: »Jako apoštolov jedinonravnií i slovenských stran učiteľie, Kyrile a Metodije bohomudrii, Vladyku vsich molite, vsia jazyky slovenskyja utverdiťi v právoslavii i jedinomyslii, umiriti mir i spasti duši naša!«

Spolky gréckokatolíkov Slovákov.

Gréckokatolíci Slováci nemohli ani len pomyslieť za bývalej éry maďarskej, aby sa mohli organizovať. Nebolo im to možné, lebo silná maďarizácia sa snažila úplne zničiť staroslovensku cirkev a odňať jej akékoľvek práva. Najhroznejšie následky tohto maďarizačného plánu boli v tom, že nám skoro úplne odnárodnili Maďari gr. kat. kňazstvo a inteligenciu. Na slovenských dedinách a na slovenských farách prekvital tak potom duch maďarónstva a ľud ostal bez inteligencie a bez vedenia. Nie div, že po-

tom zľahostajnel k svojmu obradu a k svojej cirkvi.

Náprava prišla len za slovenskej samostatnosti. Založil sa cyrilometodejský spolok Jednota sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach dňa 4. mája 1941 za prítomnosti gr.-kat. slovenského kňazstva a svet-skej inteligencie. Stanovy Jednoty boli schválené štátnou vrchnosťou a na vedomie vzaté biskupským úradom v Prešove. Pozdejšie biskupský úrad naria-dil, aby duchovenstvo a inteligencia tento spolok všade na sloven, farnostiach zakladala a podporovala.

Poslaním Jednoty sv. Cyrila a Metoda je starať sa o nábožensko-mravné a kultúrne povzne-senie gréckokatolíkov doma i v zahraničí. Dnes Jednota má svoj kultúrny stánok v Michalovciach viac než 90 zakladajúcich členov a do 3000 riad-ných členov. Vydáva kalendár, časopis a knihy.

Prvým predsedom Jednoty sa stal Jozef Zor-van, gr.-kat. gen. vikár z Klembarku. správcom Ján Murín, profesor, tajomníkom Mikuláš Čollák, riadi-teľ gr.-kat. uč. akademie, právny zástupcom Dr. Jozef Pichonský, všetci z Michaloviec.

Svoj cieľ Jednota chce dosiahnuť nielen prácou v ústredí, ale aj organizovaním odbočiek a samostat-nou prácou v nich. Také odbočky organizuje v Mi-chalovciach, Prešove, Trebišove, Sečovciach, Hu-

menom, Bardiove, Sabinove, Vranove a inde.

Treba sa nám zmieniť i o spolku pre mužskú a ženskú mládež, ktorý sa zorganizoval pod menom Mariánska kongregácia gr. kat. mládeže v Michalovciach a Prešove. Spolok sa krásne ujal a dnes činne pôsobí nielen na náboženskom, ale i kultúrnom poli.

Najnovšie úctu sv. Jozefa šíria po našich slovenských farnostiach OO. Redemptoristi, ktorí k tomu účelu založili vlastný spolok »Sv. Jozefa«. Vydávajú pre čitateľov sv. Jozefa vlastný časopis »Missionár«, v ktorom šíria myšlienku misijnú. Spolok sv. Jozefa sa tiež veľmi pekne ujíma práve po slovenských farnostiach.

Gréckokatolíci Slováci milujú svoje cyrilometodejské dedičstvo.

Gréckokatolíci Slováci ako slávní potomkovia veľkých otcov sú si vedomí svojho poslania v Cirkvi, národe a štáte. Ich stará cyrilometodejská tradícia právom ich zaväzuje brániť, zveľaďovať a udržiavať pravú Cirkev, slovenský národ a vlasť.

Gréckokatolíci Slováci chcú sa zachovať v pravej viere otcov, zdedenej už vyše tisíc rokov. Chcú sa verne pridŕžiavať sv. Cirkvi, ktorá idúc

storočiami, vedie ľudstvo z pozemskej do nebeskej vlasti. Túto sv. Cirkev chcú nežne milovať a ju v každom čase a za každých okolností podporovať. Gréckokatolíci Slováci chcú ostať sjednotení s jedinou, svätou, všeobecnou a apoštolskou Cirkvou v Ríme, ktorej viditeľnou hlavou je rímsky pápež čo námestník Kristov. Chcú vytrvať pevne na skale, ktorú ani brány pekelné nepremôžu.

Staroslovenský obrad, zdedený od sv. Cyrila a Metoda, chcú tiež svedomite udržiavať a ako najdrahocenejší poklad prechovávať i budúcim pokoleniam slovenským a slovanským vôbec.

Niet najmenej pochybnosti, že gréckokatolíci Slováci sa hrdo a povedome hlásia k svojmu slovenskému národu a že odmietajú akékoľvek ašpirácie, ktoré by chceli gréckokatolíkov Slovákov odnárodniť alebo akýmkoľvek spôsobom ukrátiť slovenských národných práv. Hrdo a povedome sa osvedčujú, že patria k živému slovenskému telu a že sú jedna krv a jedna kosť s ostatnými bratmi Slovákmí od Dunaja až za Vihorlát. Gréckokatolíci Slováci chcú sdielať rovnaký osud s ostatnými bratmi Slovákmí pod Tatrami a hlásia sa ku celoslovenskej kultúre a vzdelanosti.

Gréckokatolíci Slováci milujú a cenia si

svoju slovenskú reč a nedajú si ju pohaňť od nikoho a pod nijakými zámienkami. Staroslovenská a slovenská reč patria k sebe a nikto nemá právo a pod nijakým titulom gréckokatolíkov Slovákov trhať a oddeľovať od jednotnej slovenskej reči. Gréckokatolíci Slováci si slovenskú reč obráňajú i v budúcnosti, lebo vedeli sa za ňu hrdinsky biť v minulosti.

Napokon gréckokatolíci Slováci sú oddaní a verní svojej slovenskej vlasti a túto budú vždy brániť hoc aj za cenu svojho života. Vlast Slovákov pod Tatrami je i vlasťou gréckokatolíkov Slovákov.

Gréckokatolíci Slováci boli, sú a budú.

Napriek všetkým nástrahám a pohromám gr. kat. Slováci boli v minulosti a ani najstrašnejšia poroba a nenávisť nepriateľov nevedela ich vytriefiť z dejín.

Gr. kat. Slováci jestvujú aj v prítomnosti. Boria sa o krajší zajtrajšok svojho ľudu a tým i o lepšiu zajtrajšok Slovače vôbec. Jestvovanie gr. kat. Slovákov chceli odtajiť a udusiť nepravdivé živly, ale nepodarilo sa im to. Za najťažších vojnových pomerov

dokumentujú svojím hnutím, že žijú a žiť budú.

Nech sa deje čokoľvek, ale jestvovanie gr. kat. Slovákov už nikto nikdy neodtají. Kultúrny a náboženský pokrok a národné povedomie gr. kat. Slovákov bude najlepšou zárukou toho, že existencia slovenských gréckokatolíkov je zaistená i pre budúce veky.

Slováci gr. kat. cudzie nežiadajú a svoje si nedajú. Chcú žiť s každým v pokoji, svornosti a láske a neželajú si, aby sa do ich národných a náboženských vecí miešali cudzie nepovolané živly. Každý len nech orie i žne len na svojom a každý po svojom. My rešpektujeme i cudzie hodnoty, ale žiadame, aby sa rešpektovaly i naše.

Gr. kat. Slováci kdekoľvek žijú majú iba na zreteli: Všetko za Boha a národ! Majú len jedno želanie a prosbu: Dedičstvo otcov zachovaj nám, Hospodine!

Cena 7 Ks

Kníhtlačiareň Jednoty sv. Cyrila a Metoda